Täysistunto

Torstai 31.5.2018 klo 16.00—19.40

4. Maksuton toisen asteen koulutus kaikille
Kansalaisaloite KAA 5/2018 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu

17.02 **Olli-Poika Parviainen vihr:** Arvoisa rouva puhemies! Toisen asteen koulutukseen hakeutuminen ja pääseminen ovat ensimmäisiä askelia tulevaisuuden unelmien toteutumiseen monille. Jokaisella tulee olla aito mahdollisuus löytää ja valita itselleen sopiva ja mielekäs koulutusala taustasta tai lompakon paksuudesta riippumatta. Vaikka itse opetus on maksutonta, voivat oppivälineiden ja tutkintomaksujen kustannukset kuitenkin nousta monelle nykyisin mahdottomiksi. Ammatilliseen koulutukseen tai lukioon haluavan ei pitäisi joutua pohtimaan, onko hänellä varaa opiskella haluamaansa alaa tai tutkintoa. Opetus peruskoulussa ja toisella asteella on toki maksutonta, mutta lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoilla on velvollisuus itse hankkia opinnoissa välttämättömät oppikirjat, välineet ja tarvikkeet sekä vastata tutkintomaksuista. Hallituksen esittämä oppimateriaalilisä on askel oikeaan suuntaan, mutta se on valitettavasti suuruudeltaan riittämätön eikä kata kaikkia opintojen kannalta välttämättömiä hankintoja.

Peruskoulun jälkeinen koulutus ei ole tällä hetkellä yhdenvertaisesti kaikkien nuorten ulottuvilla, vaikka Suomen lainsäädäntö sitä edellyttää. Pelkkä maksuton peruskoulutus ei takaa myöskään työllistymistä. Nykyiset työmarkkinat, puhumattakaan tulevaisuuden työmarkkinoista, edellyttävät vähintään toisen asteen tutkintoa, usein enemmänkin. Vihreä eduskuntaryhmä on vaatinut myös oppivelvollisuuden pidentämistä, jolloin toisen asteen koulutuksen tulisi olla aidosti maksutonta. Lukion ja ammatillisin koulutuksen kustannukset ovat tuntuvat. Esimerkiksi lukion suorittamisen kokonaiskustannukset nousevat helposti nuorella yli 2 500 euron, ja joidenkin ammatillisten tutkintojen kustannukset voivat riippuen alasta ja oppilaitoksesta nousta jopa useisiin tuhansiin euroihin. Usein kuluja on myös vaikea ennakoida, eikä niistä ole välttämättä tarjolla riittävästi selkeää tietoa. Näin onkin käynyt, että joka neljännellä toisen asteen opinnot keskeyttäneellä rahatilanne on vaikuttanut opintojen päättymiseen. Tämä asettaa nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan ja aiheuttaa paineita erityisesti vähävaraisten perheiden toimeentulolle. Joillekin perheille kustannukset ovat ylitsepääsemätön este.

Suomalaisista nuorista, arvoisa puhemies, 15 prosenttia ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa 25 ikävuoteen mennessä. Ilman tutkintoa ja koulutuspaikkaa olevista nuorista lähes puolet on joutunut karsimaan tai luopumaan opinnoistaan rahanpuutteen vuoksi. Ra-

hanpuutteen yhteys koulupudokkuuteen onkin yhdenvertaisuuden kannalta huolestuttava havainto. Opintojen keskeyttäminen altistaa muillekin ongelmille elämässä. Tasa-arvoinen, kaikkien ulottuvilla oleva koulutus on kuitenkin tämän maan suuri menestystarina, jolla köyhästä ja syrjäisestä maasta on tehty menestyvä pohjoismainen yhteiskunta. Viime vuosina olemme kuitenkin harhautuneet tältä tieltä. Pelkkä oppimateriaalien maksuttomuus ei vielä riitä korjaamaan sitä, että hallitus on iskenyt opiskelijoihin tällä kaudella ennätyksellisen paljon. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen valtavat leikkaukset on tavalla tai toisella peruttava ja opiskelijoiden toimeentulon nakertaminen on pysäytettävä. Me vihreät olemme esittäneet opintotukeen myös tasokorotuksen kaikille, myös toiselle asteelle.

Arvoisa puhemies! Koulutukseen nojaa koko tämän maan menestys. Ei ole muuta tietä kuin turvata riittävän laadukas, maailman paras koulutus. Aidosti maksuton koulutuspolku aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle mahdollistaa sen, että jokainen pääsee opiskelemaan kykyjensä ja kiinnostuksensa mukaan, sekä lisää yhdenvertaisuutta perheiden välillä. Rahanpuute ei saa vaikuttaa siihen, että opinnot jäävät kesken.

Tämä kansalaisaloite on nostanut nyt nuorten ja opiskelijoiden äänen kuuluviin, ja on meidän vallassamme tehdä vastuullisia päätöksiä. Toivonkin, että me tartumme tähän haasteeseen yhdessä ja teemme tässä maassa toisen asteen koulutuksesta aidosti maksutonta.

17.06 **Timo Heinonen kok:** Arvoisa rouva puhemies! Hyvät ministerit, edustajakollegat ja muut paikallaolijat! Pelastakaa Lapset ry:n pääsihteeri Hanna Markkula-Kivisilta totesi: ”Kaikilla nuorilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella toisella asteella.” Tähän toteamukseen varmasti kaikki yhtyvät. Tällä hetkellä valitettavasti tilanne ei kaikkien kohdalla ole näin. Pelastakaa Lapset ry:n arvioiden mukaan reilut 12 prosenttia nuorista ja nuorten perheistä on vaikeuksissa toisen asteen kustannusten kanssa. Tätä osittain valaisee taikka avaa myös se tieto, että lukiolaisista osalla on jo opintolainaa ja ammattikoululaisista yli joka kymmenennellä.

Opetushallitus teetti muutama vuosi sitten, vuonna 2015, selvityksen, joka paljasti sen tosiasian, että noin viidennes opiskelijoista kertoi rahan vaikuttaneen siihen vakavaan päätökseen, että heiltä ovat jääneet opinnot kesken. Kuitenkin harvoin kustannukset ovat olleet ainoa syy keskeyttämispäätökselle, mutta noin 300 nuorelle rahanpuute vaikutti keskeytykseen melko tai erittäin paljon. Myös nuorisobarometrissä puolet koulutuksen ulkopuolelle jääneistä kertoi, että syynä oli raha tai rahanpuute.

On arvioitu, että maksuton toinen aste maksaisi valtiolle noin 100 miljoonaa euroa. Itse asiassa kustannus olisi varmasti jonkin verran korkeampi, kun täydellisesti maksuttoman toisen asteen pitäisi pitää sisällään myös kuljetukset oppilaitoksiin ja niissä tilanteissa, joissa ei omasta kodista päivittäinen kulkeminen oppilaitokseen ole mahdollista, myös asuminen. Itse asiassa aika monessa keskustelussa nämä kuljetukset, eli niin sanotut koulukuljetukset, jäävät aika pienelle huomiolle ja aiheuttavat monelle, niin lukiolaiselle kuin ennen muuta ammatillisen koulutuksen opiskelijalle, merkittäviä lisäkustannuksia.

Materiaalien kierrätys on sellainen asia, joka pitää myös ehdottomasti nostaa esille, sillä lukio-opiskelijoille opinnot maksavat noin 2 500 euroa ja ammatillisessa koulutuksessakin Opetushallituksen arvion mukaan useita satoja euroja, ja tämän päälle ammatillisessa koulutuksessa usein tulee tähän opiskeluun liittyvät erilaiset materiaalit ja muun muassa työkalut taikka vaikkapa ravintolapuolella erilaiset opiskeluun liittyvät vaatteet ja muut.

Sen takia on tärkeää, että me huolehdimme siitä, että myöskään ammatillisen koulutuksen puolella ei yhdenkään nuoren koulu jäisi kiinni rahasta.

Arvoisa puhemies! Pidän sen takia erittäin myönteisenä sitä, että tämä kansalaisaloite on nyt eduskuntaan saatu. Se avaa tärkeällä tavalla tätä huolestuttavaa keskustelua ja tuo sitä julkisesti esille, niin että tulevaisuudessa yhdenkään toisen asteen koulutus ei jäisi enää rahasta kiinni. Haluankin antaa hallituksen ministeri Terholle ja ministeri Grahn-Laasoselle kiitosta siitä, että te olette tarttuneet tähän haasteeseen esimerkillisellä tavalla. Me kaikki tiedämme tässä salissa, että rahaa ei tällä hetkellä ole niin paljon kuin me haluaisimme moneen tärkeään tehtävään, mutta tässäkin tilanteessa ministeri Terho on tehnyt esityksen opintotuen materiaalikorotuksesta, jolla noin 50 eurolla kuukaudessa pystytään korottamaan niiden nuorten opintotukea, joilla on suurimmat haasteet pystyä taloudellisesti kustantamaan oma lukio tai ammatillisen koulutuksen opintoja. [Vastauspuheenvuoropyyntöjä]

Mutta olin tyytyväinen myös siihen, että marraskuussa 2017 kaikki puolueet, kaikkien puolueiden edustajat, totesivat Allianssin paneelissa, että tavoitteen pitää olla se, että meillä on aidosti maksuton toisen asteen koulutus. Minusta oppivelvollisuuden pidentäminen ei ole ratkaisu tähän. En ole kannattamassa pakollista koulupakkoa toiselle asteelle, vaan itse kannatan sitä, että me etenemme ennen muuta sillä tiellä tukemisen ja tällaisten henkilökohtaisten opinpolkujen kautta.

Ja haluan nostaa tähän keskusteluun vielä esille myös peruskoulun aidon maksuttomuuden. Lapsiasiainvaltuutettu on ilmaissut huolensa siitä, että tällä hetkellä peruskouluissa retket, luokkaretket ja leirikoulut, eivät toteudu aidosti maksuttomina ja aiheuttavat osalle perheistä haasteita. Itse toivon, että tulevaisuudessakin koulut voivat tällaisia erilaisia keräyksiä järjestää, tehdä vaikkapa myyjäisiä tai muuta toimintaa. Se on ihan hyvää kasvatusta ja yhteistyötä perheiden ja koulun ja lasten välillä. En kategorisesti sanoisi, että se on kiellettyä, mutta niissäkin tilanteissa meidän pitää taata jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus luokkaretkiin ja leirikouluihin, jos he eivät tähän vapaaehtoiseen rahankeräykseen pysty osallistumaan.

Puhemies Paula Risikko: Otetaan muutama puheenvuoro tässä ja sitten mennään kyllä debattiinkin. — Edustaja Multala. [Vastauspuheenvuoropyyntöjä] — Mutta tällä hetkellä voi jo varata noita vastauspuheenvuoroja. Samalla kun edustaja Multala puhuu, niin otamme niitä vastaan.

17.13 **Sari Multala kok:** Arvoisa puhemies! Kiitos puheenvuorosta, en puhu pitkään. — Suomen koulutuspolitiikan kulmakivi on mahdollisuuksien tasa-arvo. Jokaisella on oltava mahdollisuus kehittää itseään perhetaustastaan ja sosioekonomisesta asemastaan riippumatta. On yksinkertaisesti väärin, jos koulupolku keskeytyy taloudellisten syiden vuoksi. Koulutuspolitiikkamme ytimessä on tavoite siitä, että jokainen suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Pienen maan menestys on laadukkaassa koulutuksessa ja osaamisen vahvistamisessa. Nämä tavoitteet on jatkuvasti pidettävä mielessä koulutuspolitiikasta keskusteltaessa. Nyt käsiteltävässä kansalaisaloitteessa vaaditaan, että eduskunta laatii perusteellisen selvityksen ja ryhtyy toimenpiteisiin toisen asteen opintojen maksullisuuden poistamiseksi.

Arvoisa puhemies! On muistettava, että opetus on jo nyt maksutonta perusasteelta korkeakouluihin. Opetusministeri Grahn-Laasosen johdolla on toteutettu jo kaksi selvitystä,

joissa on kartoitettu opiskelijoille aiheutuvia kustannuksia sekä toimenpiteitä, joilla niihin voidaan puuttua. Selvityksessä kävi ilmi, että ammatillista tutkintoa opiskelevien kustannukset ovat opiskeluajalta keskimäärin satoja euroja, tosin kustannukset vaihtelevat tutkinnosta toiseen huomattavasti. Lukio-opiskelijoiden osalta kustannukset saattoivat kohota jopa 2 500 euroon. On itsestään selvää, että tämä kehityssuunta ei ole toivottava. Kukkaron paksuus ei voi määrittää kenenkään koulupolkua.

Arvoisa puhemies! Toimeen on kuitenkin jo tartuttu. Hallitus on arvioinut maksuttomien materiaalien kustannusvaikutukset, jotka olisivat karkeiden arvioiden mukaan noin 100 miljoonaa euroa vuositasolla. Kehysriihen yhteydessä hallitus päätti jo oppimateriaalilisän käyttöönotosta. Oppimateriaalilisä tulee voimaan elokuussa 2019. Arvioiden mukaan oppimateriaalilisää saisi noin 40 000 opiskelijaa. Lisäksi lukio-opiskelijoiden opintotukiaika laajenee kuukaudella.

Arvoisa puhemies! Hallituksen jo päättämien toimenpiteiden lisäksi tulee myös selvittää uusien täsmätoimenpiteiden käyttöönottoa. Sähköiset materiaalit ovat jo nyt arkipäivää, ja niiden käyttö on jo alentanut materiaalikustannuksia. Myös valtakunnallisten alustojen luominen olisi yksi oiva keino vähentää materiaaleista syntyviä kustannuksia. Myös paikallistasolla on jo keksitty hyviä keinoja kustannusten alentamiseen, kuten kirjastot. Näiden keinojen toivoisi leviävän laajemmallekin.

Jokaisella on oikeus kouluttautua ja kehittää itseään. Tästä periaatteesta me pidämme jatkossakin kiinni.

17.16 **Johanna Karimäki vihr:** Arvoisa rouva puhemies! Käsittelyssä on kansalaisaloite Maksuton toisen asteen koulutus kaikille. Se on kerännyt yli 53 000 kansalaisen allekirjoituksen. Aloitteessa esitetään, että ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin ja lakiuudistuksiin lukio- ja ammatillisten opintojen maksullisuuden poistamiseksi.

Aloite on tärkeä tasa-arvoa parantava esitys. Arvioiden mukaan toisen asteen koulutuksen maksuttomuus maksaisi alle 100 miljoonaa euroa. Se on tärkeä sijoitus nuorten hyvinvointiin, ja se ennaltaehkäisee työttömyyttä ja syrjäytymistä. On tutkittu, että toisen asteen koulutuksen puute lisää merkittävästi syrjäytymisriskiä, mutta esimerkiksi lukion käynyt nuori on tilastojen mukaan paremmassa asemassa, suojassa syrjäytymiseltä.

Hallituksen tolkuttomat leikkaukset koulutukselta ovat lisänneet eriarvoisuutta pikkulapsista aikuisiin. Varsinkin ammatilliseen koulutukseen on tehty suuri 190 miljoonan euron leikkaus, mikä on heikentänyt nuorten pääsyä koulutukseen. Se on kestämätöntä, sillä 100 000 alle 30-vuotiasta on pelkän peruskoulun varassa. Peruskoulupohjalla olevien ihmisten työllisyysaste on vain 40 prosenttia. Peruskoulun jälkeinen koulutus ei ole yhdenvertaisesti kaikkien nuorten ulottuvilla, vaikka Suomen lainsäädäntö sitä edellyttää. Pelkkä maksuton peruskoulutus ei enää takaa työllistymistä, nykyiset työmarkkinat edellyttävät vähintään toisen asteen tutkintoa.

Lukio-opintoihin liittyvät välttämättömät kustannukset ovat keskimäärin 2 500 euroa, ja joidenkin ammatillisten tutkintojen kustannukset voivat, riippuen alasta ja oppilaitoksesta, nousta jopa useaan tuhanteen euroon. Tämä asettaa paineita vähävaraisten perheiden toimeentulolle.

Suomalaisista nuorista peräti 15 prosenttia ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa 25 ikävuoteen mennessä. Nuorisobarometrin mukaan jopa neljännes toisen asteen tutkinnon keskeyttäneistä kertoo, että rahan puute on ollut vaikuttamassa siihen, että opinnot ovat jääneet kesken.

Tämä aloite tukee YK:n tavoitteita, lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteita.

Ja pidän arvokkaana sitä, että kansalaisaloitteessa otetaan huomioon vammaisten lasten asema. Aloitteessa todetaan: ”Tulee huomioida, että vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on perusopetuslaissa oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet. Tämän oikeuden tulee koskea myös toista astetta.”

Arvoisa puhemies! On muitakin asioita, jotka parantavat koulutuksen tasa-arvoa. Kannatan myös oppivelvollisuuden pidentämistä, jolloin toinen aste olisi maksuton. Kustannuksia syntyy koulunkäynnin lisäksi myös asumisesta ja elämisestä. Vihreä ryhmä on siksi esittänyt opintotukeen tasokorotusta myös toiselle asteelle.

Toivon, että eduskunta tukee tätä kansalaisaloitetta ja käsittelee laajasti koulutuksen yhdenvertaisuutta parantavia kysymyksiä. Osaavat, onnelliset ihmiset ovat pienen maan vahvuus.

Puhemies Paula Risikko: Otetaan vielä yksi varsinainen puheenvuoro, edustaja Andersson. Sen jälkeen mennään debattiin, ja ensimmäisen debattipuheenvuoron saa edustaja Torsti.

17.20 **Li Andersson vas:** Arvoisa puhemies! Suomessa ollaan totuttu ylpeilemään koulutusjärjestelmällämme ja erityisesti sen tasa-arvoisuudella. Kuten tänäänkin ollaan kuultu, monissa juhlapuheissa ja eduskunnassa käytettävissä puheenvuoroissa toistetaan samoja viestejä siitä, kuinka meillä on laadukas julkinen koulutus, joka takaa kaikille taustasta riippumatta mahdollisuuden kouluttautua, miksi haluaa. Tämä on tavallaan totta, mutta todellisuus ei kuitenkaan ole ihan näin ruusuinen.

Peruskoulussa oppilaan kotitausta vaikuttaa aiempaa enemmän oppimistuloksiin, ja myös korkeakoulutus kasautuu todennäköisemmin opiskelijoille, joiden vanhemmillakin on korkeakoulututkinto. Nyt käsittelyssä oleva kansalaisaloite on nuorilta opiskelijoilta lähtöisin oleva selkeä kannanotto yhden koulutusjärjestelmän epäkohdan ja epätasa-arvoisuuden korjaamiseksi.

Suomen kaltaisessa koulutusta arvostavassa hyvinvointivaltiossa ei voida sallia, että yhdenkään nuoren koulutuspolku katkeaa heti peruskoulun jälkeen liian korkeisiin opiskelukustannuksiin ja rahojen vähyyteen. Tuoreimmassa nuorisobarometrissä 17 prosenttia vastaajista ilmoitti, että he ovat joutuneet karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi. Niistä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, ”kyllä” vastasi 42 prosenttia tähän kysymykseen. Rahanpuute on siis ongelma erityisesti niille nuorille, jotka muutenkin ovat vaarassa keskeyttää opintojaan toisella asteella.

Tehtyjen selvitysten perusteella on myös mahdollista todeta, että rahanpuute vaivaa erityisesti ammatillisen koulutuksen valinneita. Kyse ei ole ainoastaan oppimateriaalikustannuksista, vaan ammatillisen puolen opiskelijat myös itsenäistyvät aikaisemmin, sillä he joutuvat lukio-opiskelijoita useammin muuttamaan lapsuudenkodistaan toisen asteen opintojen vuoksi. Köyhyysriski lisääntyy nuorella iällä kotoa muuttaneilla.

Lapsiasiainvaltuutetun eduskunnalle antamassa kertomuksessa puhutaan hyvinvointivaltion alisuoriutumisesta. Hyvinvointivaltion alisuoriutumista on mielestäni juuri se, että suomalaiset nuoret joutuvat huolehtimaan tai jopa keskeyttämään opintojaan jo toisella asteella oman tai oman perheen vähävaraisuuden takia. Siksi tämän kansalaisaloitteen periaatteellista merkitystä ei voi liikaa alleviivata.

Suomalaisen yhteiskunnan on pystyttävä lupaamaan jokaiselle nuorelle aito mahdollisuus suorittaa toisen asteen tutkinto. Se on meidän kansanedustajienkin yhteinen tehtävä ja velvollisuus jokaiselle suomalaiselle nuorelle. Suomalaisen koulutusjärjestelmän on myös pystyttävä takaamaan jokaiselle nuorelle tarvittava määrä tukea ja ohjausta, jotta koulutuksen keskeyttämisiltä jo toisella asteella vältytään.

Toisen asteen maksullisuuden ongelmallisuus vaikuttaisi tänäänkin käytettyjen puheenvuorojen perusteella olevan jollain lailla kaikkien puolueiden tiedossa ja huolena. Hallitus on ratkaisuksi esittämässä opintotukeen 46,8 euron opintomateriaalilisää. Siihen olisivat oikeutettuja toisen asteen alle 20-vuotiaat opiskelijat, joiden vanhempien yhteenlasketut vuositulot ovat alle 40 950 euroa. Tämän ratkaisun ongelma on se, että se ei kuitenkaan huomioi, miten opintomateriaalikustannukset jaksottuvat koulutuspolun aikana. Lisäksi se rajaa esimerkiksi suurimman osan yksin asuvista opiskelijoista etuuden ulkopuolelle eikä se huomio tarpeeksi sellaisia perheitä, joissa on monta lasta toisen asteen koulutuksen piirissä samaan aikaan.

Tällaisten laastariratkaisujen ongelma on myös se, että niissä ei huomioida sitä laajempaa ja erittäin tärkeää koulutuspoliittista visiota, joka tähänkin kansalaisaloitteeseen sisältyy. Se on ajatus koulutuksesta universaalina, kaikille nuorille kuuluvana mahdollisuutena. Tähän kuuluu oleellisena ajatus siitä, että maksuttomuus perusopetuksen tavoin pitää taata kaikille opiskelijoille perhetaustasta riippumatta.

Pidän ihmeellisenä, että hallitus johdonmukaisesti torjuu esityksen oppivelvollisuuden pidentämisestä. Se olisi koulutuspoliittinen uudistus, jonka puitteissa olisi mahdollista ratkaista monia niistä ongelmista, jotka liittyvät toisen asteen koulutukseen. Ensinnäkin se olisi koulutus- ja työllisyyspoliittisesti perusteltua. Ihmisten koulutusaste on suoraan yhteydessä ihmisten työllistymisen todennäköisyyteen ja myöskin elämän aikana tehtyihin työvuosiin. Suomalaisilla työmarkkinoilla ei enää pärjää puhtaasti perusopetuksen varassa. Siksi on perusteltua, että yhteiskunta panostaa nykyistä järeämpiin toimiin jokaisen toisen asteen tutkinnon varmistamiseksi.

Mikäli oppivelvollisuus pidentyisi toiselle asteelle, olisi myös tarvittavien resurssien maksuttomuuden varmistamiseksi ja riittävän opinto-ohjauksen turvaamiseksi seurattava perässä. Se tekisi toisin sanoen toisella asteella tarvittavat resurssit vähemmän suhdanneherkiksi ja alttiiksi kulloisenkin hallituksen leikkauksille. Oppivelvollisuuden pidentymisen myötä toteutuisivat siis myös koulutuksen maksuttomuus sekä pakko turvata resurssit opinto-ohjaukseen, opintopaikkojen riittävyyteen ja opiskelijahuoltoon nykyistä paremmin. Samalla olisi myös pakko turvata ammatillisen koulutuksen laatua turvaamalla riittävä määrä lähiopetusta. Sen määrän väheneminen vaarantaa jo nyt ammattitaidon hankkimisen ja jatko-opintokelpoisuuden ja on varmasti myöskin yhteydessä koulutuksen keskeyttäneiden määrään ja tilanteeseen.

Puhemies Paula Risikko: Otetaan tässä vaiheessa debattivaihe, noin 20 minuuttia, ja sen käynnistää edustaja Torsti.

17.27 **Pilvi Torsti sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa maksuton toinen aste on osa ajattelua, jossa lapsille ja nuorille pitää mahdollistaa koulutus, jolla voi pärjätä yhteiskunnassa, työllistyä ja saada valmiudet jatkuvaan elinikäiseen oppimiseen. Tarvitsemme siis eheän koulupolun lähipäiväkodista lähikouluun ja sitten toiselle asteelle.

Nykyisellään monen toisen asteen opinnot kuitenkin keskeytyvät rahan vuoksi, ja todennäköisesti maksullisten materiaalien vuoksi joidenkin nuorten lukio- tai ammatillinen koulutus ei edes ala. Tammikuussa saimme maan johtavien taloustieteilijöiden arvion, jossa toista astetta pidettiin keskeisimpänä uudistustarpeena koulutuspolitiikassamme. Siksi kiitänkin järjestöjä tästä todella hyvin periaatteellisesta aloitteesta, jonka puitteissa pääsemme jo nyt arvioimaan toisen asteen todellisia kustannuksia. Uskon, että hyviä ratkaisuja on löydettävissä ja, arvoisa puhemies, kannatan tätä aloitetta. Näen sen askeleena kohti oppivelvollisuuden laajentamista, jota SDP on ajanut vuosia vasemmistoliiton tuella ja jonka taakse iloksemme viime kuukausina monet puolueet näyttävät tulleen. — Kiitos.

17.28 **Tuomo Puumala kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tämä keskustelu on tavattoman tärkeä, hyvä, että olemme tässä. Mekin keskustassa olemme asettaneet omaksi pitkän tähtäimen tavoitteeksemme aidosti maksuttoman toisen asteen. Hyvänä lähtönä sille on tämä nykyisessä hallituksessa toteutettu oppimateriaalilisä, josta vielä kiitos kaikille asiaan vaikuttaneille. Se on erittäin tärkeä liikkeellelähtö.

Mitä tulee sitten oppivelvollisuuteen, me kutsumme sitä oppioikeudeksi, ja olemme itse asiassa ihan näillä minuuteilla julkistaneet oman oppioikeuskantamme, joka myös oppivelvollisuutta käsittelee. Se on sillä tavalla historiallinen, että se on varmasti ensimmäinen malli, joka ei ole puhdas kyllä tai ei -malli, vaan pyrkii yhdistämään molemmista ne parhaat puolet, räätälöimään tuen aidosti sitä tarvitseville ja mahdollistamaan sen, että kaikki kävisivät toisen asteen koulutuksen. Meillä ei ole varaa, ei inhimillisesti eikä taloudellisesti, siihen, että jopa tuhansia nuoria vuosittain [Puhemies: Aika!] jää toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle.

Puhemies Paula Risikko: Pysytään minuutissa, niin mahdollisimman moni saa ministereitten aikana puheenvuoron. — Edustaja Heinonen.

17.29 **Timo Heinonen kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kaikki varmasti toivovat ja kannattavat, että toisen asteen opinnot eivät jää kenelläkään kiinni tulotasosta tai perhetaustasta, sen takia tätä aloitetta on syytä viedä eteenpäin. On puhuttu, että maksuton toisen asteen koulutus maksaisi 100 miljoonaa. Kysyisin ministeri Grahn-Laasoselta, pitääkö tämä arvio sisällään myös koulumatkat ja asumisen niiden kohdalla, jotka eivät pysty toista astetta käymään omasta kodistaan käsin.

Ja toisena kysymyksenä oppimateriaalikustannukset. Ne ovat kasvaneet merkittävästi. Ne rasittavat opiskelijaa mutta myös kuntia, jotka oppimateriaalia hankkivat esimerkiksi peruskouluun. Kysyisin, onko opetusministeriössä mietitty keinoja esimerkiksi materiaalin pidempiaikaiseen käyttöön tai siihen, että opetussuunnitelmia ei päivitettäisi ihan näin tiukasti. Ja miten digimateriaalien alvin alennus on etenemässä? Silläkin voisimme osittain tähän puuttua.

17.30 **Eeva-Johanna Eloranta sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kolmen viime vuosikymmenen aikana Suomesta on kadonnut yli 600 000 työpaikkaa, joihin on riittänyt perusasteen koulutus. Pelkän peruskoulun varassa olevien työllisyys onkin pudonnut niin, että pelkällä peruskoulupohjalla olevista vain 43 prosenttia on töissä ja pelkän peruskoulun käyneet ovat töissä vain noin puolet työiästään. Onkin todella suuri ongelma, että meillä on pelkän perusasteen varassa todella huikea määrä, yli 600 000 työikäistä ih-

mistä, ja jokaisesta ikäluokasta noin 10 000 nuoren opinnot päättyy peruskouluun. Onkin ihan välttämätöntä, että me turvaamme kaikille, jokaiselle nuorelle vähintään toisen asteen tutkinto. Näen, että se on sekä velvollisuus nuoria kohtaan että tavallaan nuoren omakin velvollisuus. Ja niin kun tämä aloite tuo esille, niin monille keskeyttämisen syynä on nämä kalliit opiskeluvälineet. Jos me todellakin tätä oppivelvollisuutta laajentaisimme, se myöskin ratkaisisi tämän ongelman näiden kalliiden oppivälineiden kohdalta ja asia sitten parantaisi nuorten työllistymistä ja maksaisi itsensä pian takaisin. Toivotaan, että tähän voidaan mennä pian.

17.31 **Ritva Elomaa ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensiksi kiitokset kansalaisaloitteen tekijöille. Tämä on todella tärkeä asia ja pitää käsitellä todella tarkkaan, ja hyvä, että ministerit ovat paikalla.

Oppilaitosten verkosto harvenee. Ei ole enää itsestään selvää, että 15—16-vuotias voi enää käydä kotoa käsin koulussa. Kun toisen asteen koulutuksen pakolliset kulut lasketaan yhteen, kustannukset voivat nousta tosi korkeiksi ja monilla perheillä ei ole enää tähän varaa ja keskeytyksiä tulee.

Kun tämä kouluverkosto harvenee, niin 15—16-vuotias ei ole välttämättä valmis asumaan pois kotoa, tulee paljon muitakin ongelmia, ja se keskeytys voi senkin takia tulla. Kysyisin ministereiltä, miten te suhtaudutte tähän asiaan. Pitäisikö nyt laittaa hanat kiinni keskeytyksille pikkuoppilaitosten [Puhemies: Aika!] suhteen, että ne saavat jatkaa.

17.32 **Outi Alanko-Kahiluoto vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisat ministerit! Kannatan erittäin lämpimästi tätä kansalaisaloitetta aidosti maksuttomasta toisesta asteesta. Nimittäin joka neljäs toisen asteen opinnot keskeyttänyt nuori kertoo, että keskeyttämiseen on vaikuttanut heikko rahatilanne.

Tässä kansalaisaloitteessa yhdistyy monta erittäin tärkeää teemaa. Ensinnäkin köyhyyden ja eriarvoisuuden torjuminen yleensä, toiseksi koulutukseen panostaminen ja kolmanneksi lasten oikeuksien parantaminen. Hallituksen kehysriihessä esittämä opintorahan oppimateriaalilisä ei valitettavasti vielä kata kaikkia opintojen kannalta välttämättömiä hankintoja, vaikka se sinänsä oli hyvin tärkeä avaus, koska toisella asteella lukiokirjojen lisäksi on monia muita kustannuksia, kuten koulumatkat tai esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa tarvittavat opiskeluvälineet. Eikä tällainen kuukausikohtainen tuki myöskään sovi hyvin tilanteeseen, jossa hankinnat painottuvat lukukausien ja jaksojen alkuun, kuten hyvin tiedetään. Tämän vuoksi olisinkin itse asiassa kiinnostunut kysymään [Puhemies: Aika!] paikalla olevilta ministereiltä, mikä on teidän kantanne tähän kansalaisaloitteeseen.

Puhemies Paula Risikko: Vielä muistutan, että yksi minuutti, niin ehtivät monet kysyä ministereitten täällä ollessa.

17.34 **Kimmo Kivelä sin** (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Täytyy toivoa, että joskus tulevaisuudessa tämä kansalaisaloite realisoituu. En usko, että se ihan vielä lähiaikoina tulee tapahtumaan, mutta näen tärkeäksi, että otetaan näitä ensimmäisiä askeleita siihen suuntaan, että toisen asteen koulutus, on sitten kyse yleissivistävästä lukiokoulutuksesta tai ammatillisesta koulutuksesta, on lähtökohtaisesti maksutonta. Siitä täytyy pitää kiinni. Tällä hetkellä on parempi, että tehdään kohdennettuja toimenpiteitä, joista tämä lisä on hyvä avaus, ja pitäisi pohtia esimerkiksi tätä, miten kirjastoille saadaan enemmän lukion ja amma-

tillisten oppilaitosten kirjoja, miten kirjoja voidaan kierrättää eteenpäin ja niin edelleen. Mutta kyllä siis monet koululaiset, opiskelijat toisella asteella tarvitsevat myös [Puhemies: Aika!] talouskasvatusta. Amisbarometri kertoo [Puhemies koputtaa] esimerkiksi monien opiskelijoitten pikavippikierteestä.

17.35 **Katja Hänninen vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Maksuton toinen aste on tosi tärkeä tavoite ja varmasti tahtotila, jota me kaikki kannatamme. Mutta täytyy sanoa, että tietysti meillä on myös keinot siihen, ja joissakin kunnissa jo tällä hetkellä esimerkiksi lukion kirjat ovat digitaalisessa muodossa saatavilla tai lainattavissa kirjastoista. Tämähän asettaa jo tässäkin vaiheessa opiskelijat eriarvoiseen asemaan.

Arvoisa puhemies! Haluan tuoda tässä esille omakohtaisen kokemukseni. Aikoinaan aika köyhänä nuorena teiniäitinä lähdin lukioon ja mies maksoi yritysvelkoja, ja kun lähdin sosiaalitoimesta sitten hakemaan niin sanotusti lainaa niille lukionkirjoille, niin siellä sanottiin, että ei ole mitään asiaa, että täällä ei sinua palvella. Onneksi oli sitten sukulainen, jolta pystyin lainaamaan rahat lukion oppimateriaaleihin, koska muuten en olisi pystynyt lukiota käymään. Olen erittäin kiitollinen siitä, että löytyi sellainen henkilö, joka pystyi tukemaan. Mutta entäs ne nuoret, joilla sitä henkilöä ei ole? [Puhemies: Aika!] Mitä me heille vastaamme?

17.36 **Harry Wallin sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä on erinomainen kansalaisaloite. Pitää suhtautua siihen hyvin vakavasti, ja täällähän näissä perusteluissa kerrotaan nämä kustannukset, jotka syntyvät lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteydessä.

Mutta puhemiehen kanssa meillä on hyvä tuttu Martti Pajulammi, joka oli koulukuraattorina Seinäjoella. Hän kertoi, ettei 16-vuotias ole tarpeeksi kypsä asumaan yksin opiskelupaikkakunnalla. Nythän meillä on käynyt sillä lailla, että tässä toisen asteen koulutuksessa kouluverkko on harventunut erittäin runsaasti ja nyt aika moni 16-vuotias joutuu asumaan vieraalla paikkakunnalla — edustaja Elomaa tähän kiinnitti huomiota.

Miten opetusministeri näkee tulevaisuudessa tämän toisen asteen kouluverkon? Vieläkö se supistuu tästä, niin että yhä useampi lapsi joutuu olemaan vieraalla paikkakunnalla?

17.37 **Mirja Vehkaperä kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Koulutuksen tasa-arvo kaikilla koulutusasteilla on erittäin tärkeää, ja se on Suomen brändi, toivottavasti jatkossakin, niin että koulutuksen saatavuus, saavutettavuus, laatu ja korkeasti koulutetut opettajat ja henkilökunta turvaavat kaikille tasa-arvoiset lähtökohdat ja mahdollisuudet koko Suomessa.

Keskustan eduskuntaryhmä ja keskustapuolue on oppioikeuspuolue siinä mielessä, että toivomme, että yhteiskunta takaa jokaikiselle peruskoulun päättävälle toisen asteen koulutuspaikan. Se ei ole paljon luvattu, koska me haluamme, että jokainen peruskoulun päättävä löytää oppimispolun toiselta asteelta, joko lukion tai ammatillisen koulutuksen puolelta.

On tärkeä muistaa, että maksuton toinen aste voi ja sen pitää olla tulevaisuutta. Pidän tärkeänä kädenojennuksena sitä, että oppimateriaalilisä [Puhemies: Aika!] tulee syksyllä 2019 voimaan.

17.38 **Mia Laiho kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Koulupudokkaiden määrää tulee ilman muuta saada vähennettyä ja kaikille taattua toisen asteen koulutus. Op-

pivelvollisuusiän pidentäminen ei ole kuitenkaan ratkaisu siihen, että me saamme meidän nuorista pidettyä kiinni, vaan meidän pitää pystyä kohdentamaan ne resurssit oikealla tavalla ja kohdistaa ne niihin nuoriin, jotka niitä tarvitsevat. Ja tämä oppimateriaalilisä on tarkoitettu nimenomaan niille, joilla ei varallisuutta ole. Viime kädessä kuntien harkinnanvarainen toimeentulotuki on myös keino saada lisätukea. Tästä olisin vain kysynyt, että onko tehty selvitystä siitä, kuinka paljon käytännöt kunnissa eroavat tämän harkinnanvaraisen toimeentulon suhteen.

17.39 **Sari Essayah kd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tämän kansalaisaloitteen päämäärä on todella tärkeä, ja varmasti sen päämäärän sinällään täällä salissa me kaikki olemme jakamassa. Mahdollisuuksien tasa-arvo on juuri sitä, mitä meidän pitää pystyä meidän lapsille ja nuorille Suomessa tarjoamaan.

Pidän hyvänä sitä, että tällä hetkellä hallitus on lähtenyt tässä liikenteeseen oppimateriaalilisällä ja myöskin sillä, että lukiokoulutuksen opintotukiaikaa on pidennetty kuukaudella. Nämä ovat oikeansuuntaisia ja oikeita toimenpiteitä. Nimittäin jos niin sanotusti kertarysäyksellä lähtisimme toteuttamaan tätä koulutuksen maksuttomuutta, niin luulen, että tässä kyllä monet kustantajat ja oppimateriaalien tuottajat haistaisivat suuren bisnesmahdollisuuden. Sen tähden uskon, että tämä valittu etenemismalli on tässä tilanteessa hyvä. Ja totta kai toivotaan, että tulevaisuudessa voidaan todella huolehtia siitä, että ne nuoret, jotka tarvitsevat tukea näihin materiaalihankintoihin ja koulutukseensa, myöskin sen täysimääräisesti sitten saavat.

17.40 **Arja Juvonen ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Heikko rahatilanne on varmasti usein syy siihen, että opinnot keskeytyvät. Kysyisin teiltä, ministerit: millä tavalla me voisimme tukea myös siinä näitä nuoria, että monet nuoret haluavat mennä töihin, he haluaisivat käydä töissä hiihtolomalla tai viikonloppuisin tehdä pientä tienestiä, mutta monesti ongelmana on se, että ei ole 18 vuoden ikää? Eli myös se oman rahan tienaaminen on myös hyvin tärkeää nuorelle ja edesauttaisi sitä pärjäämistä.

Kuinka me voisimme tehdä opiskelusta — ei ehkä välttämättä niinkään ilmaista — edullisempaa? Minä olen aina ihmetellyt sitä, että kun kirjoista on aina tietyn vuoden painos otettava opiskelussa käyttöön, niin minkä ihmeen takia niitä painoksia sitten aina muutellaan, niin että esimerkiksi edellisen vuoden painokset eivät enää olekaan käytettävissä olevia vaan aina pitää ostaa uudet kirjat. Tämä on erityisesti lukiossa tullut vastaan. Luulisi nyt, että on kuitenkin teoksia, joiden tietopohja säilyy pitempään, eikä tarvittaisi sitten aina uusia.

Sähköisten oppimateriaalien käytöstä kysyisin: onko tutkittu niiden hyötyjä ja haittoja [Puhemies: Aika!] esimerkiksi opiskelijalle? Kaikki eivät välttämättä pidä niistä, eivätkä ne ole terveydellekään hyväksi.

17.41 **Maria Guzenina sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Me demarit emme halua jakaa nuoria eri kasteihin: hyvätuloisiin ja niihin vähävaraisiin nuoriin, jotka joutuvat anomaan itselleen apua käydäkseen toista astetta — käydäkseen toista astetta. Tämä aloite on valtavan tärkeä, ja maailma on muuttunut aivan valtavasti. Kun me saimme peruskoulujärjestelmän — me löysimme siitä ennen pitkää yksimielisyyden, vaikka sitäkin aikoinaan vastustettiin — niin toivon, että tässäkin kävisi samalla tavalla.

Oppivelvollisuusiän pidentämisen hyödyistä on tieteellistä näyttöä. Talouspolitiikan arviointineuvoston mukaan oppivelvollisuusiän nosto 18 vuoteen nostaisi merkittävästi toisen asteen tutkinnon suorittavien osuutta ikäluokasta, ja tämä tuottaisi merkittävää hyötyä kyseessä olevien henkilöiden työllisyydelle ja tuloille ja tulevaisuudelle. Tämä näkyisi pitkällä aikavälillä myös julkisen talouden tilan paranemisena. Nämä ovat faktoja, talouden arviointineuvosto on näin katsonut, ja minun mielestäni meidän pitää tehdä päätöksiä nimenomaan tosiasioihin perustuen.

Ja toivon kovasti, että aivan kuten edustaja Zyskowicz on nykyään siirtynyt [Puhemies koputtaa] niiden joukkoon, jotka kannattavat [Puhemies: Aika!] subjektiivista päivähoito-oikeutta, niin kokoomus tulee tälle samalle linjalle myös.

17.43 **Sari Multala kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten omassa puheenvuorossanikin totesin, kaikki jaamme täällä sen tavoitteen, että koko ikäluokka suorittaisi toisen asteen. Me tiedämme sen tilastojen perusteella, kuten edustaja Guzenina totesi, että sillä on merkittäviä vaikutuksia työllisyyteen. Tästä olemme varmasti kaikki yhtä mieltä.

Siitä, mitkä ovat vaikuttavimmat keinot tavoitteeseen pääsemiseksi, meillä on ehkä erilaisia näkemyksiä. Viimeisimmän nuorisobarometrin mukaan jopa 17 prosenttia nuorista kertoo keskeyttäneensä tutkintoon johtavan koulutuksen jossain vaiheessa, ja merkittävin syy keskeyttämiseen on väärä alavalinta. Vierailin itse juuri viime viikolla yhdessä ammatillisessa oppilaitoksessa, jossa opettajat vahvistivat tämän viestin. Usein jo peruskoulusta lähtevä tietämättömyys aloista ja riittämätön opinto-ohjaus siinä vaiheessa johtavat siihen, että päädytään väärälle alalle, jolla ei sitten motivaatio riitä tai jolle usealla saattaa olla myös riittämättömät perustaidot. [Puhemies: Aika!] Minkälaisia toimenpiteitä näihin voitaisiin löytää?

Puhemies Paula Risikko: Pyydän kiinnittämään huomiota tähän 1 minuutin aikaan.

17.44 **Katri Kulmuni kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Viime viikolla tuli kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun tämä sali hyväksyi lain peruskoulusta. Se oli Johannes Virolaisen esittelemä laki, ja keskustalle sivistyspuolueena sen perintö on erittäin tärkeää.

Tämä kansalaisaloite on samoin erittäin tärkeä. Toinen aste on ollut mahdollista suorittaa maksuttomasti Ruotsissa jo pidemmän aikaa, ja me tiedämme tutkimusten valossa, miten tärkeää on se, että opiskelijat saavat peruskoulun jälkeen myös itselleen tutkinnon. Muistan myös varsin hyvin itse, miten vaikea oli aikanaan osa oppikirjoista kustantaa, kun kuluja tulee paljon.

Lyhyellä tähtäimellä on ollut hirvittävän tärkeää, että hallitus on saanut aikaiseksi oppimateriaalilisän. Ei ole ihan vähäpätöinen asia se, että se tulee koskettamaan 40 000:ta opiskelijaa, ja se on epäilemättä ensimmäinen tärkeä askel oikeaan suuntaan tässä asiassa.

17.45 **Suna Kymäläinen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ihan ensimmäiseksi haluan kiittää Pelastakaa Lapset ry:tä siitä, että tämä kansalaisaloite on tullut tänne eduskuntaan ja se on saanut riittävästi allekirjoituksia. Toivon, että tämä kansalaisaloite otetaan vakavasti ja se saa valiokunnassa hyvän, laajan ja kattavan käsittelyn. Se, että hal-

litus on tehnyt hyviä askeleita tähän mennessä, on toki kannatettavaa, mutta se ei saa olla syy sille, ettei tätä aloitetta käsiteltäisi kunnolla.

Meillä on 25-vuotiaista kansalaisista 15 prosenttia vailla toisen asteen tutkintoa. Sen vuoksi tämänkaltaiset aloitteet ovat merkittäviä yhteiskunnallisia uudistuksia, joiden puolesta täytyy myöskin olla valmis tekemään sitten sellaisia päätöksiä, että tästä tulisi totta. Koulu ei saa loppua kenenkään kohdalta köyhyyteen, ja on vääjäämättömästi näytetty, että nämä kustannukset, joita tulee niin digitaalilaitteiden kuin myös koulukirjojen ja ammattiin tarvittavien välineiden ja muiden myötä, [Puhemies: Aika!] ovat estäneet toisten opintoja.

17.46 **Sami Savio ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toisen asteen opintojen suorittaminen on todellakin erittäin tärkeää sekä työelämävalmiuksien että jatko-opintokelpoisuuden kannalta, mutta valitettavasti oppimateriaalien hinta on noussut koko ajan, mikä vaikeuttaa etenkin vähävaraisimpien perheiden lasten opiskelumahdollisuuksia. Ellei opiskelemaan pääse, niin syrjäytymisen riski valitettavasti kasvaa.

Me perussuomalaiset haluamme panostaa aiempaa laadukkaampaan ja tehokkaampaan opetukseen, joka tapahtuu mahdollisimman lähellä kotia. Se vaatii tietenkin toimivaa oppilaitosverkkoa sekä lukioiden että ammattioppilaitosten osalta, mihin edustaja Elomaa tässä edellä viittasi.

Olemme muun muassa parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevan lukiolain yhteydessä nostaneet esille pienten lukioiden aseman turvaamisen tärkeyden, jotta mahdollisimman monet nuoret pystyisivät opiskelemaan omalla kotiseudullaan. [Puhemies koputtaa] Pitkät koulumatkat tai opiskelija-asunnon hankkiminen opiskelupaikkakunnalla aiheuttavat merkittäviä lisäkustannuksia. Miten ministeri suhtautuu tähän asiaan?

17.47 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Seuraan tällä hetkellä läheltä useampaakin perhettä, joissa on ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa olevia nuoria ja joissa on oikeasti vaikea löytää rahaa esimerkiksi oppimateriaaleihin — ja toimeentulotuki ei saa olla näille perheille se vastaus. Lukion suorittaminen maksaa jopa 2 600 euroa, ja itse asiassa joidenkin ammatillisten tutkintojen kustannukset voivat olla tätäkin suuremmat.

Minusta on surullista ja erikoista, että toisaalta kannamme puheissa huolta nuorten syrjäytymisestä ja ilman ammatillista koulutusta olevien tilanteesta mutta emme saa tätä asiaa hoidettua kuntoon. Oppimateriaalilisä ei poista tätä kokonaisongelmaa, ja siksi tavoitteena tulee olla oppivelvollisuuden pidentäminen.

17.48 **Mari-Leena Talvitie kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toisen asteen koulutuksen koulutusvastuu on kunnilla. Kunnat ja kaupungit järjestävät lukiokoulutuksen, ja suurin osa toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta on kuntayhtymien järjestämää. Itse toimin Oulun seudun koulutuskuntayhtymän hallituksen puheenjohtajana, ja Osekk on maamme suurin toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjä.

Toisen asteen koulutuksessa suurin osa opetuksesta on maksutonta, samoin on myöskin asuntolassa asuminen paikkakunnilla, joilla sitä tarjotaan. Riippuu myöskin kunnasta, onko kunta tai kaupunki halunnut panostaa siihen, tarjotaanko edelleen maksutonta asuntolassa asumista. On totta, että osan oppivälineistä opiskelijat hankkivat itse, mutta varsinkin ammatillisen koulutuksen puolella on myöskin sellaisia oppivälineitä, jotka jäävät

opiskelijoille itselleen sen ammatin harjoittamiseen. Näitä ovat muun muassa parturi-kampaajien työvälineet, kokkivälineet ja turvavälineet. [Puhemies: Aika!] On selvää, että raskaampi kalusto on koulun hankkimaa.

Kysyisinkin ministeriltä: onko meillä koottua faktaa, onko selvitystä tilanteesta, [Puhemies: Aika!] moniko ammatillisen koulutuksen järjestäjä tarjoaa maksutonta asumista opiskelupaikan yhteydessä?

17.49 **Juho Eerola ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tärkeämpää kuin ihan täysin, kokonaan maksuton toisen asteen koulutus on mielestäni se, että toisen asteen kouluverkko säilytetään riittävän kattavana ja rahoitusmallit rakennetaan siten, että ne ovat tasapuoliset niin suurilla kuin pienilläkin koulutuksen järjestäjillä. Mahdollisimman monen opiskelijan on voitava käydä koulua kotoa käsin ja mielellään jalan. Lisäksi oppimateriaali tulee siirtää vaiheittain avoimeen verkkoympäristöön, ja tavoitteen on oltava yleinen, yhteinen ja jatkuvasti täydennettävä kansallisen oppimateriaalin eräänlainen pankki, jossa huomioidaan laatu ja ennen kaikkea myös tekijänoikeudet.

Jos tämä toisen asteen koulutus tulisi kaikille täysin maksuttomaksi, niin hintalappu olisi, niin kuin tässä on kuultu, noin 100 miljoonaa euroa. Tätä on syytä miettiä tilanteessa, jossa kuitenkin ylivoimaisesti suurin osa pystyy sen maksamaan.

Puhemies Paula Risikko: Otetaan vielä kaksi vastauspuheenvuoroa tässä vaiheessa, koska tiedän, että ministereillä on aikataulurajoite: edustajat Andersson ja Parviainen Olli-Poika.

17.51 **Li Andersson vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vaikka tavoite maksuttomasta toisesta asteesta on jaettu ja yhteinen, niin kyllä tämä keskustelu paljastaa aika mielenkiintoisia eroja, mitä tulee näkemyksiin toisen asteen koulutuksen roolista ja tehtävästä. Täällä on nyt tarjottu toimeentulotukea yhtenä ratkaisuna, eli nimenomaan, kuten jo edustaja Guzenina sanoi, edellytetään, että jotkut nuoret joutuvat anomaan apua sosiaalitoimistosta, jotta saisivat katettua toisen asteen kustannuksia. Toisaalta on ehdotettu myöskin kohdennettuja toimenpiteitä. Näistä on puhuttu jo pitkään, mutta valitettavasti tiedämme, että nämä ovat valitettavan suhdanneherkkiä. Eli kun rahatilanne on tiukka, nipistetään koulutuksen resursseista, niin kuin on nähty tälläkin vaalikaudella, ja se näkyy sitten suoraan opiskelijoiden toimeentulossa ja myöskin koulutuksen järjestäjäresursseissa.

Ajatus oppivelvollisuuden pidentämisestä lähtee siitä, että nähdään myös toinen aste kaikille nuorille kuuluvana oikeutena. Laajennetaan ajatusta koulutuksesta universaalina palveluna, laajennetaan sitä samaa periaatetta, jota tällä hetkellä sovelletaan perusopetuksessa, myöskin toiselle asteelle. [Puhemies: Aika!] Hintalappu 100 miljoonaa ei ole mielestäni lainkaan suuri. [Timo Heinosen välihuuto]

17.52 **Olli-Poika Parviainen vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tässä syntyy vaikutelma, että toisen asteen koulutus on ikään kuin tarkoitettu maksuttomaksi, mutta se on asteittain lipsunut toiseen suuntaan ja nyt sitten erilaisin toimenpitein sitä yritetään paikata — tietenkin hyvä, että näitä toimenpiteitä tehdään.

Kysyisin nyt, kun ministerit sattuvat vielä olemaan paikalla: Te olette esittäneet oppimateriaalikustannusten hillitsemiseen tällaisia pilottihankkeita valtakunnallisesti. Haluaisin kuulla lisää, mitäköhän nämä pilotit käytännössä voisivat pitää sisällään ja liittyvätkö ne

esimerkiksi avoimien digipalvelujen järjestämiseen tai johonkin muuhun. Tällä hetkellähän meillä on vähän haasteena se, että digitalisaatio ei ole laskenut kustannuksia ja tavallaan helpottanut oppimateriaalien käyttöönottoa, vaan päinvastoin se on jopa vähentänyt kierrätystä ja sitä kautta edullisempiin oppimateriaaleihin käsiksi pääsyä.

Puhemies Paula Risikko: Täällä on vielä muutama henkilö, joka ei ole saanut debattipuheenvuoroa, eli otetaan, jos vain sopii, ne tähän nopsasti. — Edustaja Myllykoski.

17.53 **Jari Myllykoski vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tässä edellä kuultiin kaksi erittäin hyvää ja oleellista puheenvuoroa siitä, mitä digitaalisuus on ja mitä sen pitäisi olla niin, että me voisimme helposti lähteä tähän oppimateriaalien maksuttomuuteen. Se on juuri se, että meillä olisi tietty pankki, mitä päivitettäisiin, koska se olisi kustannustehokkaampaa, ja sitten turvaten tekijänoikeudet siitä huolimatta. Pitää olla päivityksessä aina mahdollisuutta, mutta tosi tärkeätä on se, että meillä voi olla kirjallista oppimateriaalia, jonka osalta opintosuunnitelmassa katsotaan, että tietyt asiat eivät muutu. Matemaattiset lainalaisuudet eivät muutu vuodesta toiseen, ne ovat kaikki faktaa, ja pitäisi keskittyä niihin, että semmoisen oppimateriaalin, mikä on siirrettävissä, sisällä tapahtuva jokin erityinen muutos ei muuta niin, että kirjaa tarvitsee uudelleen vaihtaa. Kysyn ministeriltä, pohditteko tämmöistä pankkijärjestelmää digitaalisuuden osalta [Puhemies koputtaa] ja tätä oppimateriaalien kierrätettävyyttä.

Puhemies Paula Risikko: Kaksi vastauspuheenvuoroa enää, ja he ovat edustajat Taavitsainen ja Niinistö.

17.54 **Satu Taavitsainen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pienituloisten perheiden lasten mahdollisuudet lukion ja ammatillisiin opintoihin pysähtyvät aivan liian usein siihen, ettei perheellä ole varaa pakollisiin oppikirjoihin ja -materiaaleihin, tietokoneisiin ja muihin tarvittaviin välineisiin. Vaikka toisen asteen koulutuksen kuuluisi olla maksuton, niin silti esimerkiksi lukio-opinnot maksavat jopa yli 2 000 euroa. Erityisen huolissani olen pojista ja nuorista miehistä. Kadonneiden työmiesten osuus on kasvanut, ja jo 79 000 parhaassa työiässä olevaa miestä on syrjäytetty, ja miesten työllisyyden esteenä on peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen.

Arvoisat ministerit, mitä aiotte tehdä tälle miesten ja poikien asialle ja aiotteko edistää tämän kansalaisaloitteen läpi menemistä?

Puhemies Paula Risikko: Viimeinen vastauspuheenvuoro tässä vaiheessa, edustaja Niinistö.

17.55 **Ville Niinistö vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kävin välillä laittamassa peruskouluikäisille lapsilleni ruokaa, ja mukavaa, että ehdin debatin loppuun vielä.

Itse halusin korostaa sitä, että maksuton toinen aste on aidosti maksuton. Myös oppimateriaalien ja muiden hankkimisten kustannusten maksuttomuus on tärkeä edellytys sille, että jokaisen nuoren tosiasialliset mahdollisuudet saada toisen asteen loppututkinto toteutuvat. Universaalit etuudet, se, että se on kaikille maksuton, on aina paljon helpompi järjestelmä nuoren kannalta kuin sellainen, jossa oikeutta pitää anoa. Aina, jos tulee raja-aitoja ja esteitä, että otetaan vain erityisen haavoittuvassa asemassa olevat nuoret huomioon,

usein he eivät ole sellaisessa tilanteessa, että he voivat anoa näitä etuuksia itselleen. He eivät tunnista niitä tai voivat tehdä toisenlaisia valintoja sen takia, että luulevat, että eivät ole tällaisten mahdollisuuksien piirissä. Sen takia, vaikka on hyvä, että hallitus selvittää erilaisia erityisiä tukia, ne eivät riitä vaan aito maksuttomuus olisi paras tae sille, että jokainen nuori saa toisen asteen loppututkinnon. Samalla kun on maksuton toinen aste kaikille, saamme tehokkaammin kustannuksia alaspäin sillä, että materiaalihankinnat on keskitetty ja sähköisiä materiaaleja voidaan hyödyntää suunnitelmallisesti.

Puhemies Paula Risikko: Ministereitten vastauspuheenvuorot, aloittaako ministeri Grahn-Laasonen, enintään 3 minuuttia? Paikalta voi puhua.

17.56 **Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen:** Arvoisa puhemies! Kiitos aloitteen tekijöille ja allekirjoittajille tärkeän yhteiskunnallisen epäkohdan nostamisesta esille keskusteluun. Mahdollisuuksien tasa-arvo on suomalaisen koulutusjärjestelmän luovuttamaton lähtökohta, ja kenenkään koulutuspolku ei saa katketa varattomuuteen tai esimerkiksi oppimateriaalikustannuksiin. Uskon, että tästä yleisperiaatteesta täällä vallitsee harras yksimielisyys. Se, mistä olen kovin ylpeä, on se, että hallitus on ryhtynyt tekoihin tämän ongelman ratkaisemiseksi, ja kerron niistä kaksi tärkeää tekoa.

Elikkä hallitus on päättänyt oppimateriaalilisän käyttöön ottamisesta opintotukeen. Se ratkaisee tätä ongelmaa siten, että tuki voidaan kohdentaa sitä eniten tarvitseville, siis niille vähävaraisille perheille ja opiskelijoille, joille kustannukset ovat muodostuneet tai voivat muodostua esteeksi kouluttautumiselle. Hallituksen päätöksen mukaan valmistelussa on esitys, jossa alle 20-vuotiaalle pienituloisen perheen opiskelijalle opintorahan yhteydessä maksettaisiin noin 47 euron oppimateriaalilisä, ja on arvioitu, että tämän lisän piirissä — ministeri Terho voi kertoa valmistelutilanteesta tarkemmin — olisi noin 35 000 opiskelijaa, noin viidennes kaikista lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista.

Sen lisäksi ihan tuore asia ja uutinen on se, että tällä viikolla lisätalousarvioneuvotteluissa hallitus päätti esittää eduskunnalle, että käynnistäisimme pilotteja 2 miljoonan eron edestä kouluissa ja kunnissa siihen, miten voitaisiin näitä kustannuksia alentaa. Kyse ei ole ainoastaan siitä, miten voidaan korvata, vaan myös siitä, miten näitä materiaalikustannuksia voitaisiin alentaa. Ne ovat paisuneet pitkälti monin paikoin, ja meillä tarvitaan ratkaisuja ja malleja, joilla voidaan esimerkiksi tehostaa kierrätystä, jolloin materiaaleja voidaan lainata, jotta voidaan digitaalisuutta hyödyntää ja niin edelleen kuitenkin siten, että meillähän tietysti paikallisesti päätetään niistä materiaaleista eli se on meidän opettajien autonomian ja koulujen autonomian piirissä vahvasti oleva asia.

Sen lisäksi tässä tuli lukuisia kysymyksiä, mihin mielellään myöskin vastaan aikarajoitusten puitteissa. Koulutuksen saavutettavuus on niin ikään tasa-arvon ohella meillä tärkeä periaate, tai se liittyy nimenomaan koulutukselliseen tasa-arvoon. Pääsääntönä tulee olla se, että toisen asteen koulutuksen voisi suorittaa lapsuudenkodista käsin. Erityisesti ammatillisessa koulutuksessa tietysti kaikkia aloja ei voi tarjota ihan kaikkialla Suomessa kattavasti, kun on pieniä aloja, mutta pääsääntö tämä kuitenkin. Ja se on tärkeätä, että meillä tätä mahdollisuuksien tasa-arvoa vaalitaan myös tämän saavutettavuuden osalta, ja näin on toimittu myöskin hallituksen käynnissä olevissa isoissa koulutukseen kohdistuvissa reformeissa toisella asteella, lukiossa.

Nyt kun ajatellaan näitä ratkaisuja, mitä meillä on edessä, niin tietysti tärkeintä on löytää ne prioriteetit, joihin kohdennetaan. Sen takia tämä oppimateriaalilisä on tärkeä. Sen li-

säksi meillä on myös paljon tarpeita esimerkiksi opetuksen kehittämisessä, opettajaresursseissa erityisopetuksessa muun muassa. Silloin, kun ollaan tässä salissa, näistä prioriteeteista on tietysti meidän tärkeä keskustella, mutta tämä mahdollisuuksien tasa-arvon turvaaminen jokaiselle nuorelle on meille luovuttamaton lähtökohta.

Puhemies Paula Risikko: Sitten ministeri Terho, enintään 3 minuuttia paikalta.

18.00 **Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terho:** Arvoisa puhemies! Todella tämä ajatus maksuttomasta toisen asteen opetuksesta on tärkeä ennen kaikkea nimenomaan mahdollisuuksien tasa-arvon takia.

Opintotuesta vastaavana ministerinä tämä keskustelu liippaa minua ennen kaikkea tämän moneen kertaan mainitun oppimateriaalilisän kautta. Tämän ajatuksen esittelin maaliskuussa, ja se sittemmin sai hallituksessa huomattavaa kannatusta, ja näin esitys oppimateriaalilisästä nyt lähtee pian lausuntokierrokselle. Todella nämä yksityiskohdat siitä ovat hahmottuneet seuraavasti: Oppimateriaalilisä esitetään alle 20-vuotiaille pienituloisten perheiden toisen asteen opiskelijoille, ja sen määrä olisi 46,8 euroa kuukaudessa. Lisä myönnettäisiin vähävaraisimmille eli vähävaraisuuskorotukseen oikeutetuille pienituloisille opiskelijoille, jolloin vanhempien tulot ovat näillä perheillä enintään 41 100 euroa vuodessa. Myös alle 17-vuotias opiskelija voisi saada oppimateriaalilisää, jos hän täyttäisi opintoja ja vanhempien tulorajoja koskevat edellytykset. Tällöin oppimateriaalilisä auttaa myös pienituloisten perheiden opiskelijoita jo heti toisen asteen alusta saakka. Ja oppimateriaalilisään olisi oikeutettu täällä jo mainittu arviolta 35 000 opiskelijaa, mikä siis tarkoittaa noin kolmannesta toisen asteen opintotukea saavista opiskelijoista ja viidennestä kaikista lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista.

Näin ollen voi sanoa, että tämä jo käynnissä oleva uudistus varsin tehokkaasti auttaa ensisijaisesti nimenomaan näitä heikommassa asemassa olevia ja heidän opiskeluaan eikä toisaalta sitten käytä verovaroja hyvätuloisten perheiden opiskelijoiden tukemiseen. Meillä on yhteisymmärrys siitä, että yhdenkään nuoren opinnot eivät saa keskeytyä perheen heikon taloudellisen tilanteen takia, ja se on tietenkin paitsi yksilön etu myös kansakunnan etu. Maksuton toinen aste — täällä on usein sanottu ”maksuton” mutta ehkä oikeampi olisi ”verorahoitteinen” toinen aste — aiheuttaisi paljon suuremmat kustannukset. Täällä on puhuttu sadasta miljoonasta — jotain sinne päin, kukaan ei tiedä tarkkaan — 80 miljoonaa vähintään, niin on minulle arvioitu, ja oppimateriaalilisän kustannukset ovat vain 14 miljoonaa vuodessa, joten uskallan sanoa, että tällä ratkaisulla, minkä hallitus on nyt tehnyt, edistetään mahdollisuuksien tasa-arvoa hyvin kustannustehokkaasti. Saadaan merkittävä apu pienituloisten perheiden opiskelijoille ja kuitenkin samalla rajataan sitten rasitukset veronmaksajalle mahdollisimman järkevästi. Joten tämä on nähdäkseni viisain tapa edetä niillä varoilla, jotka nyt on käytettävissä. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Puhujalistaan.

18.03 **Pilvi Torsti sd:** Arvoisa puhemies! Kun tämä kansalaisaloite maksuttomasta toisesta asteesta oli vireillä, hämäläislukiosta ylioppilaaksi kirjoittanut nainen kertoi Yleisradiossa, että hän joutui toisinaan odottamaan äitinsä ja isänsä palkkapäivää viikkojakin saadakseen tarvitsemansa koulukirjat. Ikävin muisto oli jäänyt lukioajan alussa olleesta kielitunnista: ”Viittasin, että ei ole kirjaa. Opettaja sanoi, ettei ilman kirjaa ole seuraaville tun-

neille mitään asiaa. Siitä tuli sellainen olo, että kiva, kun nolasit minut koko luokan edessä”, hän kertoo.

Arvoisa puhemies! Sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa maksuton toinen aste tosiaan on osa ajattelua, jossa universaalisti lapsille ja nuorille mahdollistetaan koulutus, jolla voi pärjätä yhteiskunnassa, työllistyä ja saada valmiudet jatkuvaan oppimiseen. Tarvitsemme eheän koulupolun lähipäiväkodista lähikouluun, lukioon ja ammatilliseen oppilaitokseen. Mutta nykyisellään nämä opinnot tosiaan keskeytyvät monilla rahan vuoksi. Todennäköisesti maksulliset materiaalit jopa estävät opintojen aloittamista.

Arvoisa puhemies! Tammikuussa saimme professori Roope Uusitalon johtaman talouspolitiikan arviointineuvoston raportin. Siinä keskeisimpänä koulutuspoliittisena kysymyksenä tällä hetkellä Suomessa pidettiin toisen asteen koulutusta ja tutkintojen suorittamista. Tavoitteena täytyisi olla toisen asteen tutkinto kaikille, kun nyt 10—15 prosenttia ikäluokasta jää sitä vaille. Talouspolitiikan arviointineuvosto nosti merkittävimpänä toimenpiteenä toisen asteen suorittamisen varmistamiseksi oppivelvollisuuden laajentamisen kattamaan toinen aste. Kyseisen raportin liitteessä Roope Uusitalo, Hanna Virtanen ja Allan Seuri ovat tutkijoina selvittäneet asiaa varsin kattavasti ja myös kansainvälisesti. Asetelmana on käytetty joukkoa nuoria, joista osa on juuri ja juuri päässyt toiselle asteelle ja osa juuri ja juuri jäänyt ikään kuin pisterajojen tai valintaprosessin alle, ja on todettu, että nämä nuoret hyötyisivät siitä, että kaikilla olisi mahdollisuus toiselle asteelle päästä ja velvoite se myös suorittaa. Roope Uusitalo on myös todennut, että häntä hieman hävettää, että kun aiemmin on laskettu vain toisen asteen suorittamisen kuluja, sen hyötyjä tai vaikutuksia on arvioitu vähemmän ja ne näyttävät olevan huomattavasti merkittävämpiä.

Arvoisa puhemies! Voimme tosiaan eduskuntana kiittää Pelastakaa Lapset -järjestöä aloitteen tekemisestä ja kaikkia mukana olleita järjestöjä tästä aloitteesta. Se on ollut hieno demokratiateko ja myös osoitus siitä, että aihe on koettu todella laajasti tärkeäksi ja yhteiseksi. Aloitteen ansiosta pääsemme nyt arvioimaan toisen asteen todellisia kustannuksia. Lähinnä kyse on ammattityövälineistä ja kirjoista tai digitaalisista materiaaleista.

Jonkun verran asiaan perehdyttyäni uskon, että monet arviot, joita olemme saaneet, on itse asiassa esitetty jonkun verran yläkanttiin, koska niissä oletetaan esimerkiksi monien kustantajien nykyhinnoittelu. Uskon, että on löydettävissä hyviä ratkaisuja, jotka perustuvat esimerkiksi kirjastojen ja ammattivälinelainaamojen hyödyntämiseen.

Hallituksen tällä viikolla ilmoittamat kokeilut ovat oikein tervetullut uutinen, ja toivottavasti voidaan myös palata kehittämään jo edellisellä hallituskaudella virolaisten kanssa yhteistyössä ideoitua kansallista, julkista alustaa oppimateriaalien jakelua varten. Ideanahan siis oli nimenomaan alusta, joka ei tavoittele voittoa kustantajille vaan perustuu opettajien tekemien materiaalien suoraan jakeluun ja niistä sitten mahdollisesti maksettaviin tekijänoikeudellisiin korvauksiin.

Arvoisa puhemies! Maksuton toinen aste johtaa kohti oppivelvollisuuden ulottamista toiselle asteelle, niin että jatkossa koulutuksen järjestäjillä olisi velvollisuus vastata siitä, että nuoret todella myös valmistuvat. Velvollisuuden myötä järjestäjille tulisi lisämahdollisuuksia miettiä ohjausta ja koulupolun kokonaisuutta. Nuorille maksuttomuuden kylkeen tulisi oletus opintojen loppuun viemisestä ja oikeudesta saada ja myös vaatia siihen riittävää tukea, ohjausta ja myös joustavia mahdollisuuksia liikkua toisen asteen sisällä.

Pidemmällä aikavälillä näkisimme varmasti toisen asteen kehittymistä paremmin muuttuvan maailman tarpeita vastaavaksi. Esimerkiksi yleissivistäviä opintoja olisi syytä lisätä myös ammatillisessa koulutuksessa. Muuttuvassa ajassa yleissivistävät opinnot ovat tär-

keitä koko toiselle asteelle: sekä lukiossa että ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleville. Muuttuvassa maailmassa juuri ajattelun taidot ovat sellaisia, jotka eivät vanhene. Käytännössä yleissivistäviä opintoja voisi jatkossa toteuttaa toisen asteen yhteistyönä myös koko ikäluokalle. Se olisi sekä kustannustehokasta että yhteistä jaettua todellisuutta synnyttävää toimintaa ajassa, jossa kuplaantuminen huolettaa meitä kaikkia.

Arvoisa puhemies! Kannatan siis tätä aloitetta lämpimästi ja näen sen oppivelvollisuuden laajentamisen osana. Olen vakuuttunut siitä, että Suomen menestys ja globaali asema rakentuvat myös tulevaisuudessa tasa-arvoisen koulutuksen, tutkimuksen, sivistyksen ja osaamisen varaan. Sosiaalidemokraattinen puolue on ajanut koulutus- ja osaamistason nostoa ja sivistyksen kunnianpalautusta laajasti. Nyt koulutuslupaus täytyy sekä tehdä että pitää. Maksuton toinen aste olkoon ensimmäinen askel oikeaan suuntaan ja kohti universaalia, kaikille kuuluvaa toisen asteen oppivelvollisuutta. — Kiitos.

18.09 **Mia Laiho kok:** Arvoisa puhemies! Meillä ei ole varaa menettää yhtään tulevaisuuden osaajaa. Sama näkemys on kirjattu nyt käsittelyssämme olevan kansalaisaloitteen riveille. Kansalaisaloite maksuttomasta toisesta asteesta on herättänyt voimakkaan keskustelun, johon hallitus on jo ehtinyt vastaamaan.

Kehysriihen yhteydessä päätettiin toisen asteen opiskelijoiden oppimateriaalilisästä, niin kun olemme jo saaneet kuulla. Tukeen ovat oikeutettuja toisen asteen alle 20-vuotiaat opiskelijat, joiden vanhempien yhteen lasketut vuositulot ovat alle 40 950 euroa, ja oppimateriaalilisä on suuruudeltaan noin 46 euroa kuukaudessa. Kyseessä on vaikuttava täsmätoimenpide, joka kohdistaa avun juuri niille, jotka sitä kipeimmin tarvitsevat. Myös lukiokoulutuksen opintotukiaikaa päätettiin pidentää kuukaudella, mikä parantaa noin 15 000 lukiolaisen toimeentuloa.

Maksuttomien materiaalien kustantaminen merkitsisi noin 100 miljoonan euron kuluerää veronmaksajien rahoilla. Opetushallituksen selvityksen mukaan 65 prosenttia lukiolaisista pitää lukion käynnin kustannuksia kohtuullisina eikä koe, että heillä tai heidän perheillään olisi vaikeuksia toimeentulossa. Samaisen selvityksen mukaan kuitenkin 6 prosenttia lukiolaisista kokee, että heillä tai heidän perheillään on merkittäviä taloudellisia vaikeuksia toimeentulossa.

Täysin maksuton toinen aste olisi kuitenkin tilastojen valossa kallis tulonsiirto hyväosaisille. Oppimateriaalikulut ovat osalle nuorista liian kalliita, ja tuki onkin sovitettava vastaamaan juuri näiden nuorten tarpeeseen, jotka sitä eniten tarvitsevat. On kuitenkin mainittava, että toisen asteen koulutuksesta välittömästi aiheutuneet kustannukset eivät ole ensisijainen syy koulutuspolun keskeytymiselle tai esteenä kouluttautumiselle, vaan taustalle mahtuu monia syitä ja tarinoita, jotka ovat kaikki yksilöllisiä. Mekaanisten ratkaisujen aika onkin ohi. Nuoret on nähtävä yksilöinä ja tuen tarve on räätälöitävä aina kunkin tarpeen mukaan. Lukiouudistus vastaa osaltaan tähän tarpeeseen. Lukioihin on lukiouudistuksen myötä tulossa lisää tukea, yksilöllistä tukea ja jopa erityisopetusta.

On viimeistään nyt aika kuitenkin pohtia myös keinoja, joilla kurssikirjojen hinnat saadaan pysymään aisoissa. Kustantajat ovat hieroneet käsiään vuosia, kun opintokokonaisuuksien muutokset ja kirjojen vaihdokset ovat taanneet rahakassan kilinän. Miten voi olla niin, että yliopiston voi suorittaa ostamatta ensimmäistäkään kirjaa mutta lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa käytetään merkittäviä rahasummia pölyttyviin kirjapinoihin? Koulujen ratkaisuilla on merkitystä. Ottamalla käyttöön sähköisiä materiaaleja voidaan madaltaa opiskelun kustannuksia. Ja jos ajatellaan esimerkiksi lukiota, mehän tiedämme,

mitä kuuluu niihin lukion opetussuunnitelman vaatimuksiin, eikä siihen periaatteessa tarvitsisi aina sitä viimeisintä kirjaa, minkä juuri tietty opettaja haluaa. Tässä pitäisi myöskin nähdä opetusmenetelmien laajentamista opettajakoulutuksessa, että sellainen kirjalähtöinen opettaminen siirtyisi taka-alalle.

Arvoisa puhemies! Koulutusjärjestelmämme on rakentunut mahdollisuuksien tasa-arvoa toteuttaen. Kenenkään koulupolun ei tule keskeytyä tai vaarantua koulutuksen kustannusten takia. Kokoomuksen tavoite on, että jokainen nuori suorittaisi vähintään toisen asteen tutkinnon. Tämä tavoite saavutetaan yksilöllisellä tuella ja täsmätoimenpiteillä. Lapsemme ja nuoremme ansaitsevat ainoastaan parasta.

18.14 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Ensinnäkin haluan lämpimästi kiittää tämän aloitteen tekijöitä. Tämä on erinomainen aloite.

Kuten tässä aloitteessakin todetaan, kaikilla nuorilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella toisella asteella. Myös perustuslain 16 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tällä hetkellä peruskoulun jälkeinen koulutus ei ole yhdenvertaisesti kaikkien nuorten ulottuvilla, vaikka lainsäädäntö sitä edellyttää. On hyvä myös muistaa, että Suomi on sitoutunut YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, ja niiden velvoitteet tulee ottaa huomioon päätöksenteossa.

Tiedämme hyvin, että pelkän peruskoulun varassa olevilla on huomattavia vaikeuksia työllistymisessä — nykyiset työmarkkinat edellyttävät vähintään toisen asteen tutkintoa. Pelkän peruskoulun varassa olevien henkilöiden työllisyys on vajaa 43 prosenttia. Tässä näkyy hyvin työelämän murros. Perusasteen työpaikkojen osuus on laskenut 38 prosentista 12 prosenttiin vuodesta 1987, kun ylemmän korkea-asteen koulutusta vaativien työpaikkojen osuus on kasvanut 5:stä 15 prosenttiin. Vain perusasteen suorittaneille naisille kertyy työvuosia keskimäärin 21, miehille 24, kun työura voi pisimmillään olla jopa 47 vuotta. Myöskin erot eri kouluasteiden välillä ovat huomattavan suuria. Keskiasteen tutkinto nostaa työuran odotearvon miehillä yli 32 vuoteen ja naisilla yli 33 vuoteen. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskimääräiset työurat ovat noin 36 vuotta.

Suomalaisista nuorista peräti 15 prosenttia ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa 25 ikävuoteen mennessä. Vuonna 2018 julkaistun nuorisobarometrin ennakkotietojen mukaan jopa neljännes toisen asteen tutkinnon keskeyttäneistä kertoo, että rahanpuute on ollut vaikuttamassa siihen, että opinnot ovat jääneet kesken. Ilman tutkintoa ja koulutuspaikkaa olevista nuorista lähes puolet on joutunut karsimaan opintojaan tai luopumaan niistä rahanpuutteen takia.

Jokainen nuori tarvitsee riittävät tiedot ja taidot muuttuvassa maailmassa pärjäämiseen. Kyse on ennen kaikkea mahdollisuudesta työelämässä menestymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Tällä hetkellä toisen asteen koulutuksesta syrjäytyminen ennustaa korkeasti koulutettuihin verrattuna heikompaa terveydentilaa, useampia työttömyysjaksoja sekä merkittävästi lyhyempää työuraa. Tämä kehitys saattaa edelleen voimistua työelämän osaamisvaatimusten kasvun myötä.

Arvoisa puhemies! Aidosti maksuton ja eheä koulutuspolku aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle mahdollistaa Suomen osaamispotentiaalin hyödyntämisen täysimääräisesti sekä lisää yhdenvertaisuutta perheiden välillä. Hallituksen päättämä oppimateriaalilisä

on sinällään askel ihan oikeaan suuntaan, mutta se ei kyllä vielä riitä. Tavoitteena on oltava oppivelvollisuuden pidentäminen. Oppivelvollisuusiän pidentämisen hyödyistä on tieteellistä näyttöä. Esimerkiksi talouspolitiikan arviointineuvoston mukaan oppivelvollisuusiän nosto 18 vuoteen nostaisi merkittävästi toisen asteen tutkinnon suorittavien osuutta ikäluokasta, ja tämä tuottaisi merkittävää hyötyä kyseessä olevien henkilöiden työllisyydelle ja myös tuloille. Tämä näkyy pitkällä aikavälillä myös julkisen talouden tilan paranemisena.

Oppivelvollisuusiän nosto olisi suoraviivainen, hyvin kohdentuva sekä kustannustehokas tapa parantaa koulutuksen ulkopuolelle jäävien työmarkkina-asemaa. Kaikista eniten koulutuksen jatkamisesta hyötyisivät juuri heikoiten menestyneet oppilaat, joiden todennäköisyys jäädä koulutuksen ulkopuolelle on suurin. Koulutuksen ulkopuolelle jää joukko nuoria, joiden koulutustasoa voitaisiin uudistuksen avulla merkittävästi nostaa. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei siis ole mikään mekaaninen toimenpide, eikä tarkoituksena olisi pitää kaikkia nuoria väkisin niin sanotusti tavallisella koulunpenkillä. Tarkoitus olisi pitää kaikista nuorista kiinni niin, että he ovat mukana tavoitteellisessa oppimisessa. Se voi tarkoittaa myös esimerkiksi tavoitteisiin perustuvaa työpajatoimintaa, valmentavaa koulutusta, työkokeilua tai niin sanottua kymppiluokkatoimintaa tai joillekin jopa kuntoutusta — pääasia, että ollaan tavoitteellisessa oppimisessa kiinni. Yksikin välivuosi pois tavoitteellisesta oppimisesta voi aiheuttaa nuorelle paljon haittaa hänen tulevan elämänuransa kannalta. — Kiitos.

18.20 **Katri Kulmuni kesk:** Arvoisa puhemies! Viime viikolla tuli kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun tässä salissa hyväksyttiin laki peruskoulusta. Esittelevä ministeri oli Johannes Virolainen, ja se on tietenkin keskustalle erittäin merkittävä asia sivistysliikkeenä, ja on hienoa kantaa sitä perintöä. [Ville Niinistön välihuuto]

Nyt käsittelyssä oleva asia on myöskin erittäin tärkeä. Ruotsissa toisen asteen opiskelu on ollut lukiolaisille ja ammattikoululaisille maksutonta jo varsin pitkään. Tietenkin on myös niin, että jos vaikkapa ajatellaan ammatillisen koulutuksen reformia, mikä tällä kaudella on pystytty tekemään, niin se itse olisi varmasti vaatinut tulla tehdyksi jo paljon aikaisemmin. Yhdistettynä varsin mittaviin säästöihin sen toimeenpano ei ole aivan yksinkertaista, mutta on tärkeää, että tuo lainsäädäntö on nyt pystytty uudistamaan. Olen vakuuttunut, että se tuo paljon uusia mahdollisuuksia ammatilliseen koulutukseen.

Tietenkään historia ei ole ollut oikeastaan viimeisten hallituskausien kohdalla mitenkään hirvittävän helppo. Jos me katsomme niitä tuloksia, mitä me nyt näemme pohjoisesta ja Itä-Suomesta, niin kyllähän leikkaukset ovat olleet massiivisia myös aikaisemmin, ja silloin ne kohdistuivat vielä etenkin Pohjois- ja Itä-Suomeen. Omalta alueeltani leikattiin tuolloin 15 prosenttia. Jos ajattelee yleissivistävää koulutusta laajemmin, niin kyllä on ollut merkittävää myöskin se, että esimerkiksi valtionosuuksiin ei tällä vaalikaudella ole kohdistunut säästötoimia. Se on antanut perustan peruskouluille ja lukiokoulutukselle kehittää omaa toimintaansa hyvien resurssien puitteissa.

Arvoisa puhemies! Keskusta haluaa, että oppivelvollisuuden sijaan puhuttaisiin oppioikeudesta. On hieno asia, että tässä maassa voi opiskella niin pitkään kuin suinkin vain intohimoa ja halua riittää, ja siihen jokaisella pitää myös olla oikeus. Oppioikeus olisi järkevää olla täysi-ikäisyyteen asti.

Lisäksi olisi myös tärkeää, että jos käy niin, ettei nuori saa suoritettua toisen asteen tutkintoa, niin silloin hänestä otettaisiin koppi, ja tuon kopin tietenkin kaikista järkevimmällä tavalla voisi ottaa kotikunta. Nimittäin siitä huolimatta, että me saisimme oppioikeuden 18

ikävuoteen, ei se vielä takaa sitä, että kaikki välttämättä saavat toisen asteen tutkintoa suoritettua. Lisäksi olisi tärkeää myös muistaa se: paitsi että se koskee ammatillista koulutusta ja yleissivistävää koulutusta, myös vapaa sivistystyö on syytä tuoda tähän kenttään. On tärkeää, että toisen asteen opinnot voivat olla joustavia näiden eri kenttien osalta.

On tietenkin tosiasia myös se, että valitettavasti tämän hallituksen kaudella ei pystytä saamaan aikaan näin massiivista muutosta, joka vaatii mittavia taloudellisia resursseja ottaen huomion sen, että valtio edelleenkin velkaantuu. Onneksi tuo velka-aste on jo kääntynyt pienenemään päin, ja olen vakuuttunut, että tulevat eduskunnat tulevat myös tämän uudistuksen tekemään.

Se, mitä on pystytty tekemään, liittyy esimerkiksi oppimateriaalilisään. Ei ole ihan vähäpätöinen asia, että 40 000 opiskelijaa toisella asteella tulee saamaan syksystä 2019 alkaen oppimateriaalilisän, 46 euroa kuukaudessa. Kyllä minä muistan myös itse, miltä tuntui lukiolaisena, kun eivät rahat suinkaan aina riittäneet koulukirjoihin ja täytyi miettiä, miten saa kulloisenkin kurssin kirjat hankittua. On tärkeää, että mietitään myös laajasti moninaisia keinoja, mitä täällä on tullut esille siitä, miten oppimateriaalit sähköistyessään voisivat olla paremmin myös yhteiskäytössä.

Toinen asia, mikä on merkittävä ja mistä jo aikaisemmin on tämän keskustajohtoisen hallituksen toimesta päätetty, liittyy opintotuen vaikutukseen toisella asteella ja vanhempien tuloihin. On erittäin tärkeää, että se kytkös saatiin purettua. Myös toisen asteen opiskelijoilla täytyy olla oikeus itsenäiseen opiskeluun riippumatta siitä, mikä on vanhempien tulotaso.

Vielä totean sen, että laskelmat tietenkin vaihtelevat hyvin paljon siitä, mitä tämän kansalaisaloitteen päämäärä tarkoittaisi. Kuntaliitto arvioi, että se olisi noin 183 miljoonaa euroa. Siitä suuruusluokasta varmasti puhutaan. Lienee totta, että tällä hallituskaudella ei semmoisia rahoja löydy, mutta on ihan selvää, että keväällä 19 tämä lienee yksi kysymys, joka hallitusneuvotteluissa täytyy ratkaista. Jos ihmisillä täytyy olla oppioikeus 18-ikävuoteen, niin kyllähän silloin perustuslain nojalla sen täytyy olla myös ilmaista. — Kiitoksia. [Li Andersson: Onko kaikki puolueet paitsi kokoomus nyt mukana?]

18.25 **Ville Niinistö vihr:** Arvoisa puhemies! Ärade talman! Aloitan sanomalla, että kannatan lämpimästi kansalaisaloitetta. Vihreiden tavoite on vähintään seuraavissa hallitusneuvotteluissa saada maksuton toinen aste toteutumaan niin, että seuraava hallitus sen sitten toteuttaa.

Ehkä halusin puheenvuoroni aluksi korostaa sitä, että tässä on iso linjaero puolueiden välillä. Kaikki, jotka eivät kannata universaaleja oikeuksia, yrittävät hämärtää sitä eroa, ja erityisesti tässä kunnostautuu meidän oikean laidan laitapuolue eli kokoomus. Kokoomus puhuu aina täsmätoimista ja että pitää tunnistaa ne erityisen heikossa asemassa olevat nuoret, joita pitää erikseen auttaa. Samalla logiikalla vastustettiin aikanaan peruskoulua. Oltiin sitä mieltä, että kyllä kansakoulupohjalla tyttöjä voidaan auttaa oppikouluun ja niin edespäin.

Kuitenkin kaiken tutkimuksen valossa se, että tietyt perussivistykselliset oppimiseen liittyvät mahdollisuudet ovat tasa-arvoisia, kaikille kuuluvia ja maksuttomia, takaa parhaiten sen, että nuorilla on tässä maassa mahdollisuus tavoitella unelmiaan tasavertaisesti riippumatta perhetaustasta. Universaalit etuudet tulevat aina halvemmiksi, joustavammiksi, nuorten kannalta helpommiksi käyttää kuin se, että puhutaan täsmätoimista, joiden piiriin sitten kuitenkaan kaikki nuoret eivät pääse ja joita kaikki eivät osaa tai pysty hyödyntä-

mään. Sen takia aidosti maksuton toinen aste on todella tehokas keino myös siinä, että saamme kaikille nuorille toisen asteen loppututkinnon ja autamme heikommassa asemassa olevia perheitä myös arjen pärjäämisessä.

Sen jälkeen, kun tämä toisen asteen maksuttomuuden kansalaisaloite tuli julkisuuteen, minullekin tuli lukuisia yhteydenottoja perheenäideiltä, perheenisiltä, yksinhuoltajilta siitä, kuinka paljon lukiokirjat ja amiskirjat maksavat ja kuinka vanhemmilla on vaikeuksia niitä kustantaa. Kaikissa perheissä vanhemmat eivät näitä huoliaan lapsille kerro, mutta sitten taas monissa perheissä nuoret itse joutuvat myös kantamaan vastuuta toisen asteen opinnoista. Ei voi olla niin, että nuoren huolet taloudesta ja taloudellisesta toimeentulosta estävät sen, että hakeutuu sille alalle, mikä itselle sopeutuu parhaiten kiinnostuksen ja osaamisen pohjalta.

Tällä hetkellä vaille toisen asteen loppututkintoa jäävistä vain noin 40 prosenttia on töissä. Tämä luku on huomattavasti alhaisempi kuin millään muulla, korkeamman loppututkintoasteen suorittaneella ryhmällä, eli toisen asteen loppututkinto on oikeastaan suurin yksittäinen selittävä tekijä sille, että saa töitä, kun on työelämän käytettävissä. Ja kun kaikissa ammateissa työelämä muuttuu yhä haastavammaksi ja uusia valmiuksia pitää oppia työuran aikana, niin tämä vain korostaa sitä, että me emme voi kasvattaa uusia nuorten ikäluokkia, jotka jäävät vaille toisen asteen loppututkintoa. Vuositasolla kustannukset oppikirjamateriaaleista ja muista kustannuksista voivat nykyään olla jopa tuhat euroa, ja se on todella paljon pienituloiselle perheelle. Kaikkein järkevintä olisi siis se, että maksuton toinen aste toteutetaan. Se on hyvin kustannustehokas tapa auttaa nuoria.

Sen päälle sitten tulee keskustelu oppivelvollisuuden pidentämisestä, ja siinä olen iloinen, että keskusta on tullut ulos tämän uuden mallinsa kanssa, jota he kutsuvat oppioikeudeksi. Itse asiassa se muistuttaa sitä, mitä vihreät ovat aikaisemmin kannattaneet. Me vain tulimme lopulta siihen tulokseen, että vaikka velvollisuus-sana kuulostaa ikävältä, niin lainsäädännöllisesti nuorenkin oikeuksien kannalta meillä on olemassa tehokas lainsäädännöllinen väline sille, että kunnilla on velvollisuus varmistaa jokaisen nuoren mahdollisuus saada koulutuspaikka ja pysyä koulutuksessa alaikäisenä, ja se on oppivelvollisuus. Miksi luoda toista järjestelmää vain sen takia, että nimi kuulostaa vähän ikävältä, kun siinä on vähän velvollisuuksiakin mukana? Oppivelvollisuus rakenteena on tehty varmistamaan se, että nuorille pitää tarjota mahdollisuus koulutukseen. Se velvoittaa enemmänkin kuntia, ja niin se pitää ajatella. Mutta haluan ilolla ottaa vastaan sen, että myös keskusta on ottanut tämän askeleen, koska tämä oppioikeusmalli sisällöllisesti puhuu lähes samoista asioista, mitä oppivelvollisuus lainsäädännössä tarkoittaa, ja näin ollen meillä on edelleen tämä yksi ainoa täsmäpuolue eli kokoomus, joka ei kannata oppivelvollisuuden pidentämistä missään muodossa tai ainakaan näin laajasti kuin keskustakin on valmis asiasta keskustelemaan.

Me vihreät näemme niin, että täysi-ikäisyyteen saakka jokaiselle nuorelle pitää mahdollistaa se, että koulutuspaikka on jatkuvasti tarjolla, ja jos alaa pitää vaihtaa, niin uusi paikka on tarjolla, jotta varmistetaan se, että kaikki saavat myös toisen asteen loppututkinnon. Eli paitsi se, että siirtymävaiheessa toiselle asteelle varmistetaan se koulutuspaikka, niin tärkeää on myös se, että tutkinto suoritetaan loppuun. Siinä oppilashuolto ja toisen asteen resurssit, lähiopetus, kaikki nämä ovat erityisen tärkeitä.

Ja sitten lopuksi päästäänkin siihen aiheeseen, mikä on pakko tässä yhteydessä mainita, elikkä Sipilän hallituksen häpeälliset koulutusleikkaukset. Jos leikkaa suunnilleen 200 miljoonaa euroa ammatillisesta koulutuksesta toiselta asteelta, niin ei voi tulla tänne hurskas-

telemaan, että ”me kannamme huolta nuorten opinpoluista”, ei todellakaan voi. Todella monella nuorella, joka juuri tarvitsisi sitä opettajan tukea, lähiopetus toisella asteella on vähentynyt niin vähäiseksi, että juuri ne nuoret, joita tunnolliset opettajat amiksissa käyvät varmistamassa, että varmasti tulevat kouluun silloin, kun jaksaminen on rajoilla tai perheessä on ongelmia, jäävät nyt yhä useammin pois koulusta, koska lähiopetusresurssit voivat jäädä niinkin alas kuin 10 tuntiin viikossa. Puhutaan jo niin pienistä määristä, että siinä kärsivät erityisesti ne nuoret, jotka eniten tukea tarvitsisivat, eli juuri se porukka, josta me nyt puhumme, ne nuoret, joille pitää taata se, että opiskelijahuolto ja taloudelliset edellytykset sekä yhteiskunnan tuki varmistavat toisella asteella sen, että tutkinto suoritetaan. [Timo Heinonen: Puhukaa vähän vihreidenkin koulutusleikkauksista!]

Lopuksi haluan sanoa, aivan kuten aloitin, että vihreät kannattavat maksuttoman toisen asteen koulutuksen aloitetta. Ja kuten alussa sanoin, vihreät lähtevät tavoittelemaan hallitusohjelmaneuvotteluihin sitä, että se toteutetaan. Ja sen päälle eri puolueiden kanssa, jotka näkevät, että Suomessa pitää nostaa koulutuksen tasoa, olemme valmiita keskustelemaan siitä, miten toisen asteen opiskelijoiden mahdollisuuksia parannetaan niin, että kaikki nuoret saavat toisen asteen loppututkinnon.

Aivan lopuksi haluan tässä, kun eduskunnassa ollaan julkisella paikalla, sanoa julki huoleni siitä, että myös korkeakouluissa meillä on eriarvoistumisen riski vain kasvamassa, koska opetusministeriössä kokoomuksen opetusministerin johdolla harkitaan erilaisia muutoksia. Puhutaan kauniisti siitä, että mietitään [Puhemies koputtaa] uusia rahoituskanavia yliopisto-opiskelijoille, mutta se tarkoittaa käytännössä maksullisuuden tuomista korkeakoulujärjestelmään. Esimerkiksi avoimen yliopiston kautta halutaan loppututkintoja ja maksullisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että eriarvoisuus korkeakouluopinnoissakin lisääntyisi. [Puhemies koputtaa] Me haluamme pitää nuorten tasa-arvosta kiinni.

Minä kiitän puhemiestä siitä, että annoitte minun puhua loppuun.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: 7 minuuttia 30 alkaa olla täynnä. — Edustaja Elomaa.

18.33 **Ritva Elomaa ps:** Arvoisa puhemies! Kansalaisaloitteen tekijöille kiitos — maksuton toinen aste, tärkeä aihe. Kansalaisaloitteessa viitataan perustuslakiin, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tämä perustuslain asettama tavoite on hieno mutta samanaikaisesti haastava toteuttaa aukottomasti. Perheen sosioekonominen asema vaikuttaa tutkitusti jälkikasvun kouluttautumiseen. Me perussuomalaiset kannatamme vahvasti opiskelun mahdollistamista kaikille aina korkeakouluasteelle saakka.

Tärkeä seikka, jonka haluan nostaa tässä yhteydessä esille, on koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen alueellisesti. On selvää, että opinahjoja on enemmän siellä, missä on ihmisiäkin, eli kasvukeskuksissa. Mutta syrjäseuduilla ollaan ajamassa nyt niitä vähiäkin toisen asteen opinahjoja alas. Luulisi keskustan pitävän paremmin maaseudun lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten puolia citykokoomusta vastaan. Oppilaitosverkoston kattavuus on tärkeässä roolissa jo perustuslain toteutumisen kannalta. Suomalaisten nuorten opiskelumahdollisuudet eivät saa riippua perheen varallisuudesta.

Jos oppilaitosten verkosto harvenee, niin yhä useammalle toisen asteen opiskelijalle kotona asuminen muuttuu mahdottomaksi. Tämän ottivat ansiokkaasti esille puheenvuoroist-

saan myös edustajat Savio, Eerola ja Harry Wallin. On päivänselvää, että elämisen kustannukset pomppaavat nuoren muuttaessa omilleen. Tähän taas kaikilla ei ole tuista huolimatta varaa ilman kotoa tulevaa taloudellista avustusta. Mielestäni kattavan kouluverkon ylläpitäminen on hyvä keino vaikuttaa myös toisen asteen opintojen hintalappuun.

Arvoisa puhemies! Maksuton toisen asteen koulutus olisi hieno asia. Lukion suorittaminen voi maksaa aloitteen mukaan jopa 2 600 euroa, ja ammatillinen koulutus saattaa kustantaa jopa tuhansia euroja. Rahanpuute on vaikuttanut neljänneksellä toisen asteen opinnot keskeyttäneistä keskeyttämispäätökseen. Toivon todella, että toisen asteen oppilaitoksissa tälläkin hetkellä mietitään, miten opiskelijoiden eri lähteistä koostuvia opiskeluun liittyviä maksuja saataisiin pienennettyä. Toisen asteen opintojen maksullisuus on selvä pohdinnan paikka ministeriölle. Koulutus on ollut jo kauan Suomen vahvuus ja ylpeydenkin aihe, johon jokaisella on oltava mahdollisuus tulevaisuudessa.

Tässä aivan lopuksi vielä menen takaisin siihen oppilaitosverkoston kattavuuteen ja siihen, kuinka tärkeää se on. Itse kävin aikoinani Mynämäen lukiota. Koulumatka oli todella todella pitkä ja haastava. Ei ollut julkisia kulkuvälineitä, joten yhden vuoden periaatteessa jouduin asumaan Mynämäen keskustan tuntumassa pienessä yksiössä. Se oli tavallaan haasteellista 16-vuotiaalle, ja ymmärrän sen, että jollekin voi olla liiankin haasteellista. Omalta kohdaltani muistan, että silloinkin penniä venytettiin. Maanantaina kun keitin kahvit poroilla, se sama poro oli vielä perjantaina siinä kahvipannussa, vähän lisättiin vain poroja ja vähän vettä, ja kahvi oli sinisen liilahtavaa eikä enää kahvin väristäkään.

Mutta toivon, että tähän varsinkin puututtaisiin, tämä on todella tärkeä asia. Kiitän vielä tosiaan, aivan loistava aihe kansalaisaloitteelle, ja toivon sille menestystä. — Kiitos.

18.38 **Matti Semi vas:** Arvoisa puhemies! Ensinnäkin kiitän näitä aloitteen tekijöitä. He ovat nostaneet erittäin tärkeän asian tässä esille. Itse asiassa kun miettii, niin viime aikoina on paljon keskusteltu tästä toisen asteen koulutuksen tilanteesta ja siitä, kuinka sitä koulutusta tulee kehittää. Ei ole kyse siitä, etteivätkö nuoret haluaisi opiskella itselleen ammattia, vaan siitä, että heillä yksinkertaisesti on opiskelumahdollisuuksiin rajalliset mahdollisuudet, ihan johtuen niistä taloudellisista lähtökohdista, mitä heillä on.

Minä olen iloinen siitä, että kun nuorisobarometrin tuloksia tarkkailee, niin nuoret suhtautuvat erittäin myönteisesti koulutukseen. He arvostavat yleissivistystä ja uskovat, että koulutus parantaa työnsaantimahdollisuutta, ja se osoittaa hienoa asennetta omaan tavoitteeseen siitä, että hankkii ammatin.

Me vasemmistoliitossa olemme vaatineet tätä toisen asteen koulutusta nuorten perusoikeudeksi ja jatkoksi ilmaiselle perusopetukselle, sillä eriarvoisuus muodostaa esteitä koulupolulle ja työpaikan saamiselle. Taloudelliset esteet tosiasiassa kaventavat nuorten mahdollisuuksia päättää opiskelualasta ja -paikasta. Nuorisobarometrin mukaan jopa 17 prosenttia kaikista nuorista kertoo karsineensa opiskeluvaihtoehtoja rahan puutteen vuoksi. Taloudelliset syyt ovat vaikeuttaneet erityisesti ilman tutkintoja tai opiskelupaikkaa olevien nuorten kouluttautumista, ja heistä lähes puolet on joutunut karsimaan opintojaan tai luopumaan niistä rahan puutteen takia. Täytyy sanoa, että kyllähän tällä nykyisellä hallituksella on omat syynsä, kun on näitä opintoleikkauksia tehty, kouluja, ammattilinjoja on vähennetty ja opiskelupaikat karkaavat etemmäs, ja näin matkakulujakin tulee lisää.

Arvoisa puhemies! Tällä hetkellä me elämme Suomessa semmoista suurta murroksen vaihetta, missä ikääntyviä työntekijöitä koko ajan eläköityy. Nuorta, uutta työvoimaa tar-

vitaan työelämään niin yritysmaailmassa kuin julkisella sektorilla. Se on tosiasia, mihinkä törmätään, kun katsoo meidän ikärakennetta.

On arvioitu, että tämä toisen asteen koulutuksen maksuttomuus maksaa yhteiskunnalle 100 miljoonaa euroa. Toisaalta kun miettii nuorten syrjäytymisen kuluja, niiden on arvioitu olevan jopa 1,4 miljardia euroa. Kun näitä lukuja ja niitä tavoitteita miettii, niin aina jään miettimään sitä, että jos nuoret saisivat ammatin itselleen, perustaisivat yrityksiä tai menisivät töihin, niin mikä olisi se lisäpanostus, että miten paljon rahaa he pystyisivät hankkimaan yhteiskunnalle — jos heillä olisi mahdollisuus saada ammatti itselleen.

Meillä on tänä päivänä jo 69 000 syrjäytynyttä nuorta, ilman toisen asteen koulutusta. Onko meillä siis todella Suomessa tällä yhteiskuntarakenteella varaa heittää näin paljon osaavaa pääomaa hukkaan? Olemme pieni kansa, ja jokaisesta yksilöstä meidän mielestämme on pidettävä huoli. Jokaiselle on tarjottava mahdollisuus jatkaa hyvinvoinnin perustan rakentamista koulutuksen ja ammatin avulla.

Kannatan tätä aloitetta, ja sitä tukee myös vasemmistoliiton eduskuntaryhmä.

18.42 **Katja Taimela sd:** Arvoisa herra puhemies! Maksuton toisen asteen koulutus kaikille -kansalaisaloite on erittäin kannatettava, ja jo tässä kohtaa lämmin kiitos kaikille kansalaisaloitteen allekirjoittajille, puuhastelijoille ja sen taustalla työtä tekeville. Suomi on kansakunta, jonka menestys perustuu korkeaan sivistystasoon ja tasa-arvoiseen koulutuspolitiikkaan. Näillä on rakennettu taloudellista menestystä ja hyvinvointia menneet vuosikymmenet. Tämän vaalikauden koulutusleikkaukset vaarantavat tämän kehityksen. Ne hankaloittavat tulevaisuuden rakentamista, ja korkeatasoisen osaamisen merkitys kuitenkin korostuu päivä päivältä enemmän. Se meidän pitäisi tässä salissa muistaa.

Mitä nyt tarvitaan? Nyt tarvitaan Suomen koulutuspolitiikan palauttamista entiselle peruslinjalle, jossa korkea koulutustaso ei edellytä taloudellisesti etuoikeutettuja lähtökohtia. Esteitä kouluttautumiselta on purettava systemaattisesti. Toisella asteella näitä esteitä kiistatta on, ja esitykset toisen asteen maksuttomuudesta vastaavat näihin haasteisiin osaltaan.

Yhteiskuntamme vahvuus on perinteisesti ollut se, että ikäluokasta merkittävä osa saa suhteellisen korkeatasoisen koulutuksen. Nykyisillä työmarkkinoilla vahva koulutuspohja mahdollistaa pärjäämisen. Kolikon toinen puoli on, että ilman riittävää koulutuspohjaa työmarkkinoilta on helppo syrjäytyä pitkäksikin aikaa. Samalla, kun palaisimme tasa-arvoiseen koulutuspolitiikkaan, täytyy meidän olla mukana myös kehityksen kärjessä. Koulutusta on jatkuvasti kehitettävä yhteiskunnan ja myös yritysmaailman tarpeisiin vastaavasti.

Arvoisa herra puhemies! Riittävät tiedot, taidot ja osaaminen tekevät ihmisistä vapaita toteuttamaan itseään täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä. Jotta oikeudet ja velvollisuudet ovat tasapainossa, tulee meidän yhteiskuntana myös pystyä vaatimaan nuorilta panostamista omaan osaamiseensa ja tarjoamaan tukea tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Tässä on mielestäni sosiaalidemokraattisen koulutuspolitiikan punainen lanka. Oppivelvollisuusiän nosto lisäisi verotuloja ja alentaisi sosiaaliturvamenoja tulevaisuudessa, ja pitkällä aikavälillä nämä hyödyt todennäköisesti kattaisivat uudistuksen kustannukset, vaikka uudistukseen sisältyisi myös lisäpanostuksia opinto-ohjaukseen tai muun muassa erityisopetukseen. Tätä kautta myös vahvistettaisiin sitä pohjaa, jota kansainvälisessä taloudellisessa kilpailussa pärjäämiseksi me yhteiskunnassa tarvitsemme.

Haluan muistuttaa meitä kaikkia, että panostus koulutukseen ei ole lisämeno tai kallis hankintapäätös vaan panostus koulutukseen on erittäin kannattava investointi tulevaisuu-

teen. Tätä kansalaisaloitetta on ilo kannattaa. Mielestäni nyt tässä vaiheessa vain on eduskunnan vuoro, ja sitä kautta katseet kääntyvät pitkälti tulevaan hallitusohjelmaan seuraavien vaalien jälkeen.

18.46 **Sari Essayah kd:** Arvoisa puhemies! Aivan niin kuin täällä kollegat ovat edellä todenneet, tämä kansalaisaloite on äärimmäisen tärkeä, ja sen päämäärä on saanut kyllä suuren tuen tässä talossa. On toki totta, että sitten kun mietimme, miten pystymme tämän toteuttamaan, niin aivan niin kuin edeltävä puhuja totesi, katseet varmasti kääntyvät enemmän sinne seuraavaan hallitukseen ja tuleville hallituskausille. Mutta se periaate, että meidän suomalaisessa yhteiskunnassa pitää pystyä takaamaan mahdollisuuksien tasa-arvo kaikille, on äärimmäisen tärkeä, ja kenenkään opiskelu ei saa jäädä kiinni esimerkiksi siitä, mikä vanhempien taloudellinen tilanne on.

Kuitenkin tässä keskustelussa on tullut esille jo se, mitä kehysriihessä hallitus on nyt esittänyt, elikkä että syksystä 2019 lähtien arviolta noin 40 000 lukion ja ammattikoulun vähävaraista opiskelijaa saisi tämän 46 euron oppimateriaalilisän, jolla sitten pystyisi erityisesti oppimateriaaleja tai vaikkapa sen tietokoneen hankkimaan. Tälle uudistukselle on laskettu kustannuksia noin 14 miljoonaa, kun sitten tämä kansalaisaloitteen ajama niin sanottu laaja maksuttomuus vaatisi yli 100 miljoonaa euroa. Niin kuin tuossa debattipuheenvuorossani totesin, pidän tätä hyvänä askeleena ja varmasti tällä tavalla juuri oikeaan suuntaan menevänä tienä, koska jos kerralla sitten julistaisimme, että no niin, nyt sitten vaikkapa ensi syksystä lähtien maksuttomuus astuu voimaan, niin näen siinä vaaran, että näitten oppimateriaalien kustantajat kyllä haistaisivat sitten erilaisia rahastusmahdollisuuksia, ja siinä mielessä se, että se tällä hetkellä on nimenomaan sidottu näitten vähävaraisimpien opiskelijoitten tukemiseen, on oikea tie.

Myöskin sitten kun katsotaan, että kaikkiaan 16—19-vuotiaita opiskelijoita on lukioissa ja ammattikouluissa yhteensä 190 000 ja tällä hallituksen esityksellä sitten noin 40 000 opiskelijaa olisi saamassa tämän tuen, niin se on kuitenkin ihan kohtuullisen hyvä määrä. Uskon, että se, juuri niin kuin tuossa totesin, osuu oikeaan elikkä niihin opiskelijoihin, joilla on taloudellisesti tiukinta, koska se on sidottu tähän niin sanottuun vähävaraiskorotukseen, elikkä siihen oikeutetuille opiskelijoille tämä annetaan.

No sitten tietysti vielä minkä voi sanoa olevan semmoinen positiivinen asia tuolta kehysriihestä, on se, että tätä lukiokoulutuksen opintotukiaikaa pidennetään 9 kuukaudesta 10:een, ja se parantaa noin 15 000 lukiolaisen taloudellisia edellytyksiä siihen opiskeluun. Se on myös tosi keskeinen ja tärkeä asia.

Täällä on myös pohdittu, mitä muita tapoja kuin tämä suora tuki näihin materiaaleihin olisi tehdä tätä maksuttomuutta ja raivata sille tietä. On tullut esille kuntien mahdollisuudet esimerkiksi kirjastojen kautta hankkia oppimateriaalia ja kierrättää sitä, tai onko sitten esimerkiksi sähköisen oppimateriaalin jonkunlainen avoin koodi tai joku vastaava, joka voisi olla käytössä. Nämä toki ovat varmasti myös sellaisia, mitä kannattaa pohtia.

Ehkä kannattaa pohtia myös sitä ajatusta, että miksi me olemme alun perinkin lähteneet sille tielle, että pidämme itsestäänselvyytenä, että lukiokoulutus saa maksaa satoja ellei jo lähestulkoon tuhansia euroja, kun sitten taas yliopistokoulutuksessa on aivan normaalia, että yliopistojen kirjastot hankkivat lähestulkoon riittävän määrän esimerkiksi erilaisten kurssien kurssimateriaaleja ja myöskin niitä kirjoja, joita tulee tenttiä, ja yliopistoissa jotenkin ollaan hyvinkin totuttu siihen, että ei juurikaan tarvitse välttämättä käyttää rahaa

näitten tenttimateriaalien tai oppimateriaalien hankkimiseen, ja jollakin tavalla tässä on ehkä päässyt myös sitten jonkuntyyppinen tämmöinen vähän niin kuin kulttuuri pesiytymään näihin eri koulutusasteisiin.

Kiinnittäisin tässä myöskin huomiota ammatillisen koulutuksen materiaalihankintoihin. Tämä on myös sellainen, että ei pidä unohtaa, että ammatillisen koulutuksen puolella on usein erilaisten työvälineitten hankkimisia, erilaisten suojavälineitten hankkimisia, joissa myöskin on kiinni satoja euroja.

Tietysti vielä voidaan pohtia sitä, että kun nuori aloittaa opinnot, niin yleensä nämä kaikki materiaalien hankinnat tahtovat tulla siinä heti alkuvaiheessa. Että toki sitten, jos tätä oppimateriaalilisää jollakin tavalla vielä voidaan justeerata, niin voidaan pohtia, olisiko siinä esimerkiksi mahdollisuus saada heti alussa huomattavasti isompi summa tai kumuloida sitä jotenkin niin, että käytössä olisi siinä lukukauden alussa suurempi summa, koska todellakin ne tarpeet tulevat yleensä siinä heti kun opinnot alkavat.

Arvoisa puhemies! Niin kuin tässä totesin, tämä on siis äärimmäisen kannatettava kansalaisaloite, ja uskon, että pikkuhiljaa siihen suuntaan päästään, mutta on hyvä — ja tästä voi ihan oppositiosta käsin antaa tunnustusta hallitukselle — että tässä asiassa on lähdetty nyt liikenteeseen. [Timo Heinonen: Hyvä puheenvuoro oppositiosta!]

18.51 **Outi Alanko-Kahiluoto vihr:** Arvoisa puhemies! Työelämä on muuttunut, eikä pelkällä peruskoululla enää pärjää kuten joskus ennen. Asiantuntijat arvioivat joskus kymmenen vuotta sitten, että tulevaisuudessa vain prosentti työpaikoista on sellaisia, että niissä pärjää ilman mitään peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Pelkän peruskoulun varaan jäävien nuorten työurat jäävät lyhyemmiksi ja katkonaisemmiksi kuin niiden nuorten, jotka suorittavat toisen asteen. Suomalaisista nuorista jopa 15 prosenttia ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa 25 ikävuoteen mennessä.

Nuorten pitäisi voida suorittaa nykyisin välttämätön toinen aste ilman stressiä oppimateriaalikustannuksista. Toimeentulo-ongelmat heijastuvat vähävaraisissa perheissä koko perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen. On täysin kohtuutonta, että alle täysi-ikäiset — elikkä lapset — joutuvat stressaamaan rahasta. Valitettavasti se on kuitenkin todellisuutta.

Juttelin kerran erään 16-vuotiaan pojan, oman lapseni kaverin, kanssa, joka kertoi, ettei aio pyrkiä lukioon, koska hänen yksinhuoltajaäidillään ei olisi varaa kustantaa hänen koulukirjojaan. Selvittelin vähän tilannetta ja kerroin sitten tälle pojalle, että on olemassa Pelastakaa Lapset -järjestön tuki vähävaraisille perheille ja se on tarkoitettu nimenomaan tämmöisiin koulunkäyntikuluihin, mutta en saanut tätä poikaa vakuutettua siitä, että hän pärjäisi lukio-opinnoissa taloudellisesti. Kyllä täytyy sanoa, että tuo keskustelu on jäänyt mieleeni tämmöisenä hyvin sydäntä särkevänä tilanteena. On pakko sanoa, että itselläni oli voimakkaasti se tunne, jonka muistan edelleen hyvin, että me kaikki yhteiskuntana, minä mukaan lukien, olemme pettäneet lapsillemme antamamme lupauksen. Jokaisella lapsella, jokaisella nuorella pitäisi olla luottamus siihen, että yhteiskunta kantaa ja kannattelee. Oikeus luottaa siihen, että voimme opiskella, että pärjää, kuuluu myös pienituloisen, köyhän perheen lapselle.

Hyvinvointivaltiossa ei voi olla niin, että nuori joutuu keskeyttämään opintonsa perheen toimeentulo-ongelmien takia tai ei uskalla niihin edes hakeutua. Hyvinvointivaltiossa oikeus ja mahdollisuus opiskella eivät myöskään saa olla järjestöjen hyväntekeväisyyden varassa. Yhtäläinen mahdollisuus opiskella ja kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä

on kirjattu perustuslain 16 §:ään, mutta nyt tuo lupaus ei toteudu. On erittäin häpeällistä mielestäni sekin, että huostaan otetut, sijoitetut lapset ovat räikeän aliedustettuina toisen asteen opinnoissa. Minun mielestäni me olisimme velkaa näille nuorille sen, että tukisimme heidän mahdollisuuksiaan selvitä perusopetuksesta toiselle asteelle.

Vuoden 2017 nuorisobarometrin mukaan jopa 17 prosenttia nuorista kertoi joutuneensa karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi. Joka neljäs toisen asteen opinnot keskeyttänyt kertoi, että keskeyttämiseen on vaikuttanut perheen heikko rahatilanne. Meidän päättäjien tulee purkaa tällaisia rakenteellisia esteitä vähävaraisten perheiden elämästä. Toisen asteen aito maksuttomuus olisi tärkeä askel. Kyse on jokaisen lapsen oikeudesta saada koulutusta. Ja haluan muistuttaa, että myös istuva hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut päätösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointiin, esimerkiksi tulonjakovaikutusten arviointiin.

On huolestuttavaa, että Suomessa kouluttamattomuus ja köyhyys ovat alkaneet jälleen periytyä. Esimerkiksi meillä Helsingissä ilmiö liittyy myös alueelliseen eriytymiseen eli on alueita, joilta jatketaan huomattavasti vähemmän esimerkiksi lukiokoulutukseen kuin toisilta, hyvinvoivilta, alueilta.

Maksuttomia oppimateriaaleja ei välttämättä tarvitse lähteä toteuttamaan nykyisen järjestelmän pohjalta, mikä edellyttää suuren kirjamäärän ostamista. Oppimateriaalien maksuttomuutta voidaan lähteä rakentamaan myös esimerkiksi digikirjojen, erilaisten digitaalisten alustojen ja kirjastojen kautta, kuten vaikkapa korkeakouluissa pääosin tehdään.

Hallituksen kehysriihessä esittämä opintorahan oppimateriaalilisä ei valitettavasti vielä kata kaikkia opintojen kannalta välttämättömiä hankintoja, joita on lukiokirjojen lisäksi ammatillisissa oppilaitoksissa tarvittavat opiskeluvälineet. Kuukausikohtainen tuki ei myöskään sovi hyvin tilanteeseen, jossa hankinnat painottuvat lukukausien ja jaksojen alkuun. On myös väärin pakottaa toista astetta käyvä nuori hakemaan opintoihinsa toimeentulotukea. Nuoria ei pidä jakaa kahteen kastiin vanhempien varallisuuden mukaan. Toisen asteen pitäisi olla maksuton aidosti ja käytännössä.

Oppimateriaalilisä ja toimeentulotuki eivät ratkaise kaikkia köyhyyteen liittyviä ongelmia. Opiskelu aiheuttaa monenlaisia kuluja, joita oppimateriaalilisä tai toimeentulotuki eivät kattaisi. Esimerkiksi Kelan koulumatkatuki kattaa vain vähintään 10 kilometrin ja yli 54 euroa kuukaudessa maksavat koulumatkat, ja esimerkiksi Helsingin seudulla kuukausikortti maksaa 53 euroa, mikä tarkoittaa kolmessa vuodessa yhteensä yli 1 400 euron kustannuksia pelkästään matkoihin.

Ongelmana on myös se, että toimeentulotukiviranomaiset ovat alkaneet vaatia lukiolaisilta opintolainan hakemista. On väärin, että köyhän perheen nuoren pitäisi rahoittaa lukio-opintonsa opintolainalla. Eli vähävaraisen perheen lapsen pitäisi siis hakea [Puhemies koputtaa] lukion jälkeisiin opintoihin valmiiksi velkaantuneena — tämä on todella väärin.

Aidosti maksuttoman toisen asteen kansalaisaloitteessa yhdistyy monta tärkeää teemaa: [Puhemies koputtaa] köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen, koulutukseen panostaminen ja lasten oikeuksien parantaminen. Kannatan lämpimästi kansalaisaloitetta. Se on tosiaan vihreillekin tärkeä tavoite, kuten Ville Niinistö tuossa puheenvuorossaan aikaisemmin sanoi. [Puhemies koputtaa]

Haluan lopuksi kiittää lämpimästi Pelastakaa Lapset -järjestöä ja muita aktiivisia tahoja siitä, että tämä maksuton toinen aste -kansalaisaloite on nyt saatu meille eduskunnan käsittelyyn. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Arvoisat edustajat, meillä on peräti 7 minuuttia tämä puheaika, ja se, kun 7.40 on mittarissa, on nyt kyllä vähän liikaa. Toivon jatkossa tiivistystä, niin pysytään pelisäännöissä.

18.59 **Katja Hänninen vas:** Arvoisa puhemies! Tämä on tosi tärkeä kansalaisaloite, ja olemme tässä jo vähän aikaa keskustelleet sen sisällöstä ja — jo aikaisemminkin, totta kai — koulutuksen merkityksestä ja oppimateriaalien hinnan ja kustannusten vaikutuksista. Tässä tulee tarina Pelastakaa Lapset ry:n keräämistä tositarinoista Suomesta: ”Olen suhteellisen vähävaraisesta perheestä ja opiskelen ulkopaikkakunnalla, sillä oma kuntani ei tarjoa tarvitsemaani koulutusta. Yksin asuminen ja siihen liittyvät suuret kustannukset aiheuttivat suuria rahallisia vaikeuksia perheessäni ollessani alaikäinen. Yllättävät kulut, kuten parin päivän varoitusajalla ilmoitettu maksullinen liikuntatunti, saattoivat tarkoittaa, ettei perheeni syönyt pariin päivään kuin puuroa.” Tässä yksi tarina niistä lukuisista tositarinoista Suomesta, mitä se arki sitten tarkoittaa niissä vähävaraisissa perheissä, joissa nämä oppimateriaalikustannukset ja asumisen kustannukset ovat ylitsepääsemättömän korkeita.

Tänään täällä eduskunnassa on keskusteltu kansalaisaloitteesta, jonka tavoitteena on saada toinen aste maksuttomaksi kaikille opiskelijoille. Aloitteen tukijoista löytyy laaja joukko lapsi- ja opiskelijajärjestöjä, ja sen allekirjoitti lopulta yli 53 000 suomalaista. Olen todella iloinen siitä, että tarvittava määrä nimiä saatiin kasaan ja eduskunta pääsee nyt käsittelemään tätä tärkeää aloitetta.

Mutta miksi maksuton toinen aste on niin tärkeä tavoite? Huolestuneita ääniä perheiden taloudellisen tilanteen vaikutuksista nuorten valintoihin tulee nyt monelta eri suunnalta. Viimeisimmän nuorisobarometrin tulosten valossa tiedämme, että raha todella erottelee nuorten opiskelumahdollisuuksia. Erityisesti tämä näkyy kokonaan perusasteen ulkopuolelle jääneiden nuorten tilanteessa. Yksi nuorisobarometrin kysymyksistä oli ”Oletko joutunut karsimaan opiskeluvaihtoehtojasi rahan puutteen vuoksi?”. Kokonaan perusasteen jälkeistä tutkintoa vailla olevista tähän vastasi ”kyllä” peräti 42 prosenttia. Nuorisobarometrin tulokset järkyttävät maassa, jossa olemme tottuneet ajattelemaan, että kaikki voivat opiskella itselleen vaikka korkeakoulututkinnon ilman, että se kaatuu rahaan: näin suurella osalla seinä tuleekin vastaan taloudellisen tilanteen takia jo heti peruskoulun jälkeen. Tämä vaikuttaa myös kouluttamattomuuden periytymiseen.

Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että rahan puute on erityisesti ammatillisen koulutuksen valinneiden ongelma. Ammattikouluissa opiskelevien kustannukset vaihtelevat suuresti eri ammatillisten tutkintojen, opintolinjojen ja alojen välillä, ja kokonaiskustannuksia on vaikea arvioida. Opiskelijat maksavat alakohtaiset työvälineet, tarvikkeet ja työasut. Ammattikouluissa opiskelevat joutuvat lukio-opiskelijoita useammin muuttamaan lapsuudenkodistaan toisen asteen opintojen vuoksi. Köyhyysriski lisääntyy nuorella iällä kotoa muuttaneilla. Myös koulumatkojen kustannukset voivat olla merkittäviä.

Arvoisa puhemies! Toisen asteen hintalappu on akuutti ongelma kuitenkin myös lukion puolella. Lukiokoulutuksen suorittamiseksi oppimateriaalin ja tietotekniikan lisäksi maksetaan myös ylioppilaskokeisiin osallistumisesta ja jokaisesta kirjoitettavasta aineesta tutkintomaksu. Pelastakaa Lapset on arvioinut lukiokoulutuksen kokonaiskustannuksiksi noin 2 500 euroa. Tämä on valtava summa pienituloisille perheille ja myös perheille, joissa on monta lasta toisen asteen opiskelijoina samaan aikaan.

Vasemmistoliitto kannattaa lämpimästi tätä kansalaisaloitetta.

19.04 **Jari Myllykoski vas:** Arvoisa herra puhemies! On käytetty arvokkaita ja hyviä, rakentavia puheenvuoroja. Kaikki kannattavat tätä kansalaislakialoitetta, ja kuka nyt kehtaisikaan olla kannattamatta, kun on kysymys kuitenkin perustavaa laatua olevasta ihmisen sivistymisestä ja sen mahdollisen ammatin hankinnasta, joka on yhteiskunnassa erittäin tärkeätä? Meidän yli 60 000 syrjäytynyttä nuorta ei ole se esimerkki, jota meidän pitää tavallaan väistellä, vaan se tosiasia on tosiasia. Meidän koulutusjärjestelmämme tulee tukea juuri näitä henkilöitä. Sen takia ehkä laajempi ja pidempikestoinen myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen oppivelvollisuus olisi hyvästä. Noin omakohtaisesti oppimishäiriöisenä, lukihäiriöisenä henkilönä voin sanoa, että tuki on parasta, mitä ihminen voi saada valmistuessaan työelämään. Minkälaisia portaita meillä on? Oppisopimusjärjestelmän kannattajana haluan pitää sen myös tässä, ainakin noin suullisessa ilmaisussa, mukana, että näin pitää olla.

Se, että me keskustelemme nyt tässä tästä kansalaislakialoitteesta, jää niin sanotusti Herran huomaan, eli tämä lakialoite raukeaa, ja se on seuraavan hallituksen hyvän tahdon ele, ottaako se hallitusohjelmaansa sen. Haluaisin tässäkin kohtaa muistuttaa siitä, että meidän pitäisi perustuslaillisesti muuttaa tätä järjestelmää niin, että vaikka eduskunta vaihtuu, niin kansalaisten mielipide ei vaihdu. [Timo Heinonen: Kyllä!] He ovat olleet sitoutuneita nyt tähän, kun ovat nimensä kirjoittaneet. Ei se vaalien jälkeen muutu miksikään. Minä toivon, että vielä tällä kaudella pohdittaisiin, vaikka tiedämme, että perustuslakivaliokunta on varmasti täyteen ahdettu, mutta ehkä sitten seuraava eduskunta voisi ruveta pohtimaan sitä, että kansalaislakialoite ei vanhene. Haluan vielä toistaa: kansan mielipide ei vaihdu yksittäisessä asiassa, vaikka poliitikot eduskunnassa vaihtuvat.

On hirvittävän hyvä, että Pelastakaa Lapset on lähtenyt tähän kansalaislakialoitteeseen keräämään nimiä, ja haluan omalta osaltani lausua kiitokset siitä, että tästä asiasta kuitenkin keskustellaan täällä. Tämä on erittäin tärkeä asia, ja sitä pitää viedä eteenpäin. Jos ei se nyt valmistu, niin toivottavasti seuraava hallitus omassa ohjelmassaan ottaa tämän erityiseen keskiöön.

19.07 **Tuomo Puumala kesk:** Arvoisa puhemies! Hyvä ja rakentava keskustelu on käyty. Aika hyvin minusta joku kuvasi tätä kehitystä sillä tavalla, että ollaan pikkuhiljaa lipsuttu tilanteeseen, jossa tästä toisesta asteesta on tullut maksullisempaa ja maksullisempaa. Ei se varmaankaan ole ollut alun perin kenenkään ajatus, ja tätä taustaa vasten on hyvä, että nyt otetaan korjaussarjaa toiseen suuntaan, ja siinähän hallitus on jo lähtenyt liikkeelle. Olen samaa mieltä, että ei se ole vielä kaiken kattavaa eikä kaikkia tilanteita auttavaa, joten lisäaskeleita tarvitaan, ja sen takia tavoite siitä, että toinen aste olisi aidosti maksutonta, on tärkeä ja oikea.

Mutta sen lisäksi uskon, että tarvitsemme myöskin puuttumista oppioikeuteen ja oppivelvollisuuteen. Tämä nykyinen tilanne on kestämätön, jossa useampia tuhansia nuoria jää vuosittain vaille toisen asteen koulutusta erilaisista, mitä moninaisimmista syistä. En kuitenkaan usko, että siihen on yhtä kaavamaista ratkaisua, ja siksi olemme tänään esittäneet omaa mallia, joka on vähän keskustalainen malli, suurin piirtein keskellä oleva malli. Siinä lähdettäisiin siitä, että oppioikeuteen laitettaisiin se perälauta 18 ikävuoteen, kun se nyt on 17 ikävuotta, eli tuotaisiin siihen vuosi lisää, lisättäisiin pelkän peruskoulun oppimäärän lisäksi velvoitteeksi se, että pitää opiskelijalla olla jatko-opintovalmius, ja jos hän alle 18-vuotiaana koulunsa keskeyttää, niin silloin tulkitaan, että tuota jatko-opintovalmiutta ei ole ja hän palaa sitten mitä erilaisimpiin muotoihin. Se voi olla vapaata sivistystyötä, se voi

olla kymppiluokkaa, se voi olla pajakoulutyyppistä oppimista ja niin edelleen. Kurkistusikkunoita tuonne peruskoulun ohjelmiin vielä nykyistä voimakkaammin, jolloin mahdollistuisi toisen asteen läheisempi yhteistyö jo peruskouluvaiheessa, ja sitten ikään kuin tsekkauspiste seiskaluokalla, jossa näitä jatko-opintovalmiuksia alettaisiin jo tarkastelemaan. Eli tarvitsemme myöskin uudistusta tähän, mutta emme kaavamaista ratkaisua. Pelkkä ”kyllä” ja ”ei” ei ole vastaus, vaan uudistusta nuorten hyväksi. Myös tämä on tärkeää.

19.09 **Timo Heinonen kok:** Arvoisa rouva puhemies! Hyvät edustajakollegat ja muut paikallaolijat! Yhdyn niihin huomioihin, että keskustelu on ollut — pääasiassa — asiallista ja hyvää tärkeästä yhteisestä asiasta. Eduskuntasalia koristaa Wäinö Aaltosen patsassarja, jonka keskellä oleva pieni poika muistuttaa meitä kansanedustajia siitä, että me teemme kaikki päätökset, tai meidän pitää tehdä kaikki päätökset, tulevaisuutta ajatellen. Lapsissa ja nuorissa on tulevaisuus, ja tuon pojan katse ja tervehtivä käsi muistuttaa meitä joka päivä tässä tärkeässä salissa tästä asiasta.

Yhdenkään nuoren opiskelu ei saa toisella asteella jäädä kiinni rahasta tai perhetaustasta. Nostin tuossa aiemmassa vaiheessa esille myös sen huolen, että — vähän niin kuin sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Puumala toi esille — toiselle asteelle on hivenen niin kuin hivuttamalla tullut koko ajan jotain, mikä maksaa. Jotain pientä jossain vaiheessa ensin, sen jälkeen tietokonetta, sen jälkeen jotain muuta. Ja nyt on samanlaisia vaaranmerkkejä myös peruskoulun puolella ilmassa. Pidän itse tärkeänä sitä, että — vaikka en ole kannattamassa kategorista kieltoa esimerkiksi vanhempaintoimikuntien tai luokkien vapaaehtoistyölle, missä he keräävät luokkaretkiin tai leirikouluihin rahaa, sekin on hyvää kasvatustyötä — pitää huolehtia siitä, että yhdenkään lapsen tai nuoren luokkaretki, muu retki tai leirikoulu ei jää kiinni siitä, että perheellä ei olisi varaa osallistua tai mahdollisuutta osallistua tähän rahankeruuseen. Mutta siinä yksi merkki myös siitä, että tällaista pientä hivutusta on tapahtumassa.

Muistan itse, kun lukioaikana meidän lukioomme määrättiin ruokamaksu, se kesti muistaakseni puolisen vuotta, me jouduimme maksamaan lukioruuasta 90-luvun lamassa, sen jälkeen siihen puututtiin ja todettiin, että lukioon kuuluu maksuton kouluruoka. Siinä oli yksi tällainen hivuttaminen. Se ruoka sentään turvattiin, mutta näitä muita maksuja on tullut koko ajan lisää. Ja niin kuin tuotiin edellä esille, materiaalit, koulumatkat ovat pidentyneet merkittävästi toisella asteella niin lukiolaisille kuin ennen muuta ammatillisen koulutuksen puolella, ja on paljon erilaisia muita pieniä ja isompia kuluja, esimerkiksi kokiksi opiskelevilla taikka timpuriksi opiskelevilla tiettyjä työvälineitä ja vaatteita ja tämäntyyppistä, mihin muistaakseni myös edustaja Elomaa omassa puheenvuorossaan kiinnitti huomiota.

Itse en kannata koulupakkoa. En usko, että kannettu nuori koulussa pysyy, vaan itse kannatan mielummin sitä, että me panostamme lisää nuorisotakuuseen, koulutustakuuseen ja henkilökohtaisiin opinpolkuihin ja henkilökohtaiseen tukeen, niin erityisopetukseen, opinto-ohjaukseen kuin muuhun vastaavaan, niin että autetaan niitä nuoria, jotka erityisesti sitä apua tarvitsevat.

Edustaja Myllykoski nosti esille asian, josta olemme aiemminkin — muistaakseni hänenkin kanssaan — täällä keskustelleet, eli tästä kansalaisaloitteiden raukeamisesta vaaleihin, ja se on asia, mikä pitää ehdottomasti korjata. Tietyllä tavalla nyt voi sanoa, että on väärä aika enää koota kansalaisaloitteita, sillä ne eivät ehdi tämän eduskunnan aikana käsittelyyn, ja silloin tämä järjestelmä ei toimi. Kannatan ehdottomasti tätä esitystä, että kan-

salaisaloitteet eivät raukeaisi vaaleihin vaan jatkuisivat sitten seuraavan eduskunnan aikana.

Mutta miksi sanoin, että keskustelu on ollut pääasiallisesti hyvää ja asiallista? Mielestäni edustaja Ville Niinistön puheenvuoro ei edustanut tällaista keskustelua. Siitä jäi jälleen kerran kuva selkeästi muita paremmista ja virheettömistä vihreistä. Vihreiden ollessa hallituksessa koulutuksen nettosäästöt, leikkaukset olivat yli 800 miljoonaa euroa. Hän kyllä muisti kaikkien muiden puolueiden tekemät koulutussäästöt ja vielä kielsi, että muut puolueet eivät saa puhua koulutuksesta tai panostuksista tai koulutuksen uudistuksista, sillä he ovat tehneet koulutusleikkauksia. Hän unohti, että kun hän oli vihreiden puheenjohtaja ja vihreät olivat hallituksessa, koulutuksesta leikattiin yli 800 miljoonaa euroa: ei uudistettu lukiokoulutusta, ei panostettu peruskouluun, peruskoulu junnasi paikallaan, ei uudistettu peruskoulun luokanopettajan koulutusta, toisen asteen ammatillisen koulutuksen tarpeellinen reformi, uudistaminen, ei edennyt. Ja vielä: Kun he ovat paheksuneet kaikkia muita puolueita koulutussäästöistä, mitkä ovat olleet vaikeita, kipeitä, epämiellyttäviä varmasti jokaiselle, jotka niitä ovat tehneet, niin hän unohti kertoa, että vihreiden vaihtoehtobudjetissa koulutusleikkaukset olisivat jatkuneet tällä vaalikaudella. He esittivät omassa vaihtoehto-, varjobudjetissaan leikkauksia varhaiskasvatukseen lähes 100 miljoonaa, ammattikouluihin 110 miljoonaa, ja myös korkeakouluihin he esittivät leikkauksia vielä silloin, kun he olivat oppositiossa, eli kertoivat sen, että heidän toimestaan koulutusleikkaukset olisivat jatkuneet. Halusin tämän vain sen takia kertoa ja pöytäkirjaan sanoa, että pöytäkirjaan ei jää täysin väärää kuvaa täysin virheettömistä, selkeästi muita paremmista vihreistä kansanedustajista.

19.16 **Kristiina Salonen sd:** Arvoisa puhemies! Haluan minäkin osaltani kiittää järjestöjä siitä, että tämä kansalaisaloite on käsittelyssä. Muistan aikoinani itse ajatelleeni, että voin ihan hyvin mennä lukioon, koska Suomessa kaikilla on mahdollisuus opiskella taustastaan riippumatta mihin tahansa ammattiin itse haluaa — tämän olin oppinut peruskoulussa yhteiskuntaopin tunnilla. Kun lukio sitten alkoi, huomasin sen olevan kalliimpaa kuin olin tajunnutkaan. Lainasin tai ostin vanhoja kirjoja, käytettyjä kirjoja, vanhemmilta opiskelijoilta, mutta silti kirjakauppaan kertyi aina maksettavaa tilille joka kuukausi. Tiedän, että näiden kirjojen maksaminen oli vanhemmilleni iso ja ylimääräinen meno. Silti aina oli selvää, että opiskella pitää ja saa. Tämä oli 1990-luvun todellisuus valtaosalle perheistä. Sen jälkeen maailma on muuttunut monelta osin, myös siltä osin, että nykyisin opiskelijat tarvitsevat tietotekniikkaa, materiaalit vaihtelevat tiheästi, koska tieto muuttuu ja aina pitäisi olla uusimman tiedon varassa. Tämä on tarkoittanut lisääntyviä kustannuksia opiskelijoille ja heidän perheilleen, jopa niin, että siitä tavoitteesta, johon Suomi on hyvinvointinsa rakentanut, ei enää pystytä pitämään kiinni. Kaikilla ei ole varaa opiskella, tai jatkuvat vaikeudet opintojen kustantamiseksi saavat opiskelijan väsymään ja päättämään opintonsa.

Maksuton toinen aste on kuitenkin osa ajattelua, jossa lapsille ja nuorille pitää mahdollistaa koulutus, jolla voi pärjätä yhteiskunnassa, työllistyä ja saada valmiudet elinikäiseen oppimiseen. Tämän takia me tarvitsemme sellaisen koulupolun lähipäiväkodista aina sitten sinne kouluun, lukioon ja ammatilliseen oppilaitokseen asti. Se on sosiaalidemokraattien tavoite.

Arvoisa puhemies! 16-vuotias on yhdessä elämänsä tärkeimmistä käännekohdista. Hänen pitäisi tehdä valintoja, jotka vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen. Moni ajattelee tämän tärkeän valinnan olevan opiskelupaikkojen ja alojen välistä valintaa. Niin se valtaosalle on-

kin. Sen sijaan osa nuorista tekee tietämättään valintaa yhteiskunnan reunoilla elämisen ja turvallisen tulevaisuuden välillä. Nuori, joka valitsee peruskoulun jälkeen päiviensä sisällöksi muuta kuin opiskelua, valitsee itselleen tulevaisuuden, joka sisältää pätkätöitä, työttömyyttä, heikompaa tulo- ja elintasoa sekä pienempää eläkekertymää. Harva nuori ymmärtää valitsevansa itselleen tällaisen elämän.

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen nuorena ennustaa sitä, että toisen asteen tutkinto saattaa jäädä suorittamatta koko elinaikana. Suomalaisista alle 25-vuotiaista nuorista aikuisista 16 prosenttia on sellaisia, joilla on koulutuspohjanaan pelkkä peruskoulu. Kokonaan koulutuksen tai työelämän ulkopuolella heistä on jopa noin 40 prosenttia. Tämä kertoo siitä, että jos nuori jää kokonaan ilman toisen asteen koulutusta, ovat hänen mahdollisuutensa työmarkkinoilla hyvin heikot. Jos siis vuosittain ikäluokasta noin 10 000 nuorta jää pelkän peruskoulun varaan, on kyse yhteiskunnankin kannalta merkittävästä ongelmasta. Ja jos me voimme erilaisin toimin auttaa nuoria siinä, että yhä harvempi jäisi — jopa niin, ettei yksikään jäisi — koulutuksen ulkopuolelle, niin se meidän on yhdessä tehtävä.

Talouspolitiikan arviointineuvosto julkaisi tammikuussa raportin, jossa yhdeksi koulutuspolitiikan prioriteetiksi esitettiin koko ikäluokalle toisen asteen tutkinnon suorittamista. Neuvosto suositti harkittavaksi oppivelvollisuuden laajentamista toiselle asteelle. Mikäli oppivelvollisuusikää laajennettaisiin toiselle asteelle, olisi tutkinnon suorittaminen myös täysin maksutonta. Tätä kannatan lämpimästi.

Arvoisa puhemies! Lopuksi: Vierailin jokin aika sitten tutustumassa ammatillisen oppilaitoksen arkeen. Vuoden alusta voimaan astunut lakiuudistus ammatillisesta koulutuksesta eli amisreformi on lisännyt entisestään huolta oppilaiden ammattitaidon syntymiselle välttämättömän opetuksen vähenemisestä oppilaitoksissa, ja tämän huolen haluan tässä yhteydessä tuoda esille. Opetusvastuuta siirretään oppilaitoksilta yrityksiin lisäämällä opetussuunnitelmiin työelämässä oppimisen osuutta. Idea sinällään kuulostaa hyvältä, mutta jos toteutus tarkoittaa usein jo ylityöllistettyjen yksinyrittäjien muuntautumista ilmaisiksi opettajiksi yhä piteneviksi jaksoiksi, tilanne ei varmasti hyödytä opiskelijaa eikä yrittäjää. Jos ennen uudistustakin yrityksistä on kantautunut huolestuttavaa viestiä oppilaiden ammatillisen osaamistason pahasta heikkenemisestä, niin tämän jälkeen pelkona on, että tämä palaute vain lisääntyy. Koulutukseen kohdistuvat säästöt näkyvät opiskelijoille opetustuntien selvänä vähenemisenä ja sen myötä yrityksille osaamistason selkeänä laskuna. Vierailun jälkeen jäikin syvä huoli siitä, millaisin yleissivistävin ja ammatillisin valmiuksin nykypäivän nuoret lähtevät itsenäistymään ja etsimään omaa polkuaan työelämästä.

Joten lopuksi on todettava, että maailma ei ole missään nimessä valmis eikä mitään saa pitää itsestäänselvyytenä — ei sitä, että suomalaisella nuorella on mahdollisuus kouluttautua mihin tahansa ammattiin hän haluaa, ei sitä, että koulutusjärjestelmämme takaa kaikille kansalaisillemme korkean yleissivistyksen. Mikään ei ole varmaa, jos me emme pidä huolta siitä, että tämä myöskin toteutuu, ja siihen me tarvitsemme päätöksiä.

19.23 **Eero Lehti kok:** Arvoisa rouva puhemies! Suomalaista koulujärjestelmää minä pidän ehkä maailman parhaana, ainakin parhaana, mitä minä tiedän. Täällä otetaan kaikki lahjakkuusresurssit talteen, koska koulutus on ilmaista ja kattavaa ja laadullisesti korkeatasoista.

Sillä, että koulutusta jatkettaisiin ja laajennettaisiin, syvennettäisiin, on varmasti hyviä puolia, mutta kyllä minä hämmästyin sitä artikkelia, joka tämän päivän Helsingin Sanomissa oli, jossa todettiin, että myös kantaväestöön kuuluvien lasten kyky hallita prosentti-

laskua, ymmärtää kymmenjärjestelmää, osata kirjoittaa siten, että milloin tulee iso kirjain ja milloin ei, on aika monen kohdalla niin heikolla tasolla, että jatko-opinnoista ei tahdo tulla yhtään mitään.

Tähän sisältyy myös se näkökohta, että opettajat eivät anna enää ehtoja, päästävät sormien läpi, mutta elämän myöhäisemmässä vaiheessa tämä saattaa käydä aika hankalaksi. Omana kouluaikanani melkein joka vuosi oli ainakin yhdet ehdot, enkä pidä sitä huonona ratkaisuna — tulihan luettua kesällä, mitä talvella oli jäänyt tekemättä. Mutta jos opettajat päästävät ihmisiä, jotka eivät osaa laskea prosenttilaskua, niin kyllä oman elämänhallinnan kanssa on myöhäisemmässä vaiheessa vaikeuksia. Tekisi mieli pohtia sitä, pitäisikö sittenkin tässä opetusjärjestelmässä olla joitain portteja, joiden läpi ei ihan noin vain mennä, vaan pitää tietyt perusasiat osata, koska elämän myöhäisemmässä vaiheessa niitä kuitenkin tarvitaan.

19.24 **Tuomo Puumala kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Lehti kiinnittää tässä tärkeään asiaan huomiota. Me olemme kehittäneet tähän mallia. Mitä mieltä olisitte, edustaja Lehti, siitä, että esikoulu, peruskoulun ykkösluokka ja kakkosluokka muodostaisivat kolmevuotisen kokonaisuuden, jossa ollaan se aika, jonka se vaatii? Ne, joilla kotiasiat ovat kunnossa ja asiat tarttuvat, voisivat mennä nopeammin ulos tuosta kolmevuotisesta kokonaisuudesta, ja ne, jotka tarvitsevat enemmän tukea, saisivat olla siellä ilman mitään leimaantumista, pitempään kuin kolme vuotta, vaikkapa neljä vuotta. Tällä nimenomaan tähdättäisiin siihen, että ne valmiudet olisivat esimerkiksi lukutaidon osalta meidän maailman parhaassa peruskoulussa paremmat, kun sinne toiselle asteelle, ammattikouluun tai lukioon, mennään.

Tämäntyyppistä mallia olemme hahmotelleet, ja mielelläni kuulisin, mitä ajattelette tästä, koska tähän sisältyy juuri tuo ajatus, jonka ihan aiheellisesti esille otatte. Emmehän me voi periksi antaa. Meillä on maailman paras peruskoulu, ja sen täytyy sellaisena säilyä.

19.25 **Jari Myllykoski vas:** Arvoisa rouva puhemies! Vastaan, vaikkei minulta kysyttykään: ajatus sinällään tuntuu kannatettavalle, ja nimenomaan se mahdollisuus, että oppimisvaikeuksiset nuoret ja lapset voisivat tulla paremmin tuetuiksi ja sitä kautta voitaisiin antaa osaamisen edellytyksiä seuraaville koulutuspoluille.

Mutta haluan kumminkin palata siihen — ja tämä ei ole nyt sitten vasemmistoliiton kanta, vaan tämä on edustaja Myllykosken oma näkemys — että meillä pitäisi olla polkuja peruskoulun jälkeen siirtyä työelämään niille nuorille, jotka haluavat siirtyä työelämään ja joille teoreettinen opiskelu ei, vaikkapa nyt äsken esitetyn mallin mukaisesti, voisi antaa parempia eväitä niin, että jatko-opintoihin olisi mahdollisuus. Me olemme osaltamme hurmaantuneet tähän korkean osaamisen kulttuuriin, ja jos katsotte tuonne ympärille yhteiskuntaan, minkälaisissa työtehtävissä on ei-suomalaisia ihmisiä... Me tavallaan olemme poistaneet sen, kun meidän työturvallisuuteen liittyvät säädökset estävät nuorten osallistumisen työelämään, ja me olemme antaneet sen sitä kautta hiipua, ja ne ihmiset, jotka ovat keskeyttäneet toisen asteen koulun, jäävät syrjään, koska heillä ei ole sitä tutkintoa. Tavoite siitä, että pitää olla jatkokoulutuskelpoisuus, on varmasti hyvä, mutta voisi olla muitakin järjestelmiä. Että jos vaikkapa kaksivuotisen toisen asteen koulun käy, niin meillä olisi väliporras, joka antaa teoreettiset mahdollisuudet hakeutua edelleen sitten ammattikorkeakouluun — olisipa vaikka puolen vuoden paikkaava jakso siinä, että annetaan oppimisedellytyksiä siellä, että voidaan siirtyä ammattikorkeakouluun.

Kaiken kaikkiaan pidän hyvänä, että erilaisia ideoita tulee, ja toivotaan, että tämä hallitus vielä voisi omalta osaltaan toisen asteen koulutusreformin osalta katsoa kriittisen tarkasti sitä, minkä edustaja Salonen toi esille, että me annamme koulutusvastuun pk-sektorin yrityksiin, missä resurssit on jo nyt mitoitettu siten, että jokainen työntekijä tekee sen tuottavan panoksen työtä tehdessään. Siellä ei kerta kaikkiaan ole sen liiketoiminnan ja kannattavuuden vuoksi mahdollisuutta irrottaa resursseja kouluttamiseen. Se vain on niin, että ei se yrittäjä ole urakkaansa laskiessaan ajatellut, että osa tämän ammattimiehen tai -naisen työstä menee jonkun opiskelijan ammatillisen osaamisen parantamiseen. Eli meidän pitää tähänkin löytää joku toinen kanava, niin että me tuemme yhteiskuntana niitä pk-sektorin yrittäjiä, jotta he voivat mahdollistaa oppimisen.

19.28 **Kristiina Salonen sd:** Arvoisa puhemies! Laineet vasta koskettelevat varpaitamme, mutta hyökyaalto on tulossa. Näin ainakin itse koen sen, että me saamme eri puolilta jo hyvin huolestuttavaa viestiä siitä, että kaikki ei ole kunnossa. Mutta me emme vielä näe, mikä on edessä, mikä sitten hyökyaallon lailla meitä ja päättäjiä kohtaa, jos me emme nyt huomaa tehdä tarvittavia muutoksia.

Koulutus tasaa lapsien välillä niitä eroja, joita lapset lähtökohdistaan riippuen saavat ja joita lapsilla lähtökohdistaan riippuen on. Tämä on tärkeä asia huomioida. Mutta siirtäisin katseeni jo myös perheisiin ja yhteiskuntaan yleisemminkin. Mitä enemmän yhteiskunnassa eriarvoisuus lisääntyy, sitä vaikeampi on peruskoulussa tasata lapsien välisiä eroja. Sitä vaikeammat ovat myöskin mahdollisuudet niin perus- kuin jatkokoulutuksessakin tuoda kaikille mahdollisuus samantasoiseen yleissivistykseen ja mahdollisuus kulkea myöskin ammatilliselle polulle. Joten kyllä meidän pitää olla huolissamme siitä, miten perheissä voidaan, miten vanhemmat ovat osa tätä yhteiskuntaa, miten paljon tuloerot kasvavat tässä yhteiskunnassa, kuka pääsee töihin, kuka jää täysin työelämän ulkopuolelle. Kaikki tämä johtaa ja kuljettaa lasta kohti peruskoulua ja sitten siellä tapahtuvaa, vielä ikään kuin kasvavaa eriarvoistumista, kasvavaa kuilua niiden välillä, ketkä tässä yhteiskunnassa pärjäävät ja ketkä eivät pärjää. Ja jos siellä vielä tapahtuu leikkauksia, jos me sieltä vielä vähennämme esimerkiksi kontaktiopetuksen määrää, niin tämä on omiaan vähentämään mahdollisuutta ikään kuin tasata perheestä lähtöisin olevaa eriarvoisuutta.

Tämä meidän pitää nyt ymmärtää, että me olemme nyt tehneet sellaisia toimia, jotka tulevaisuudessa tulevat juuri viemään pohjan siltä kaikelta, minkä varaan Suomi on laskenut — esimerkiksi edustaja Lehtikin tämän totesi — mistä Suomi on voinut olla ylpeä ja mistä Suomea tullaan katsomaan. Nyt meidän on kuultava tämä viesti ja otettava se tosissamme ja tehtävä panostukset opetukseen lastemme ja koko tämän maan tulevaisuuden takia.

19.31 **Eero Lehti kok:** Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Puumala esitti yhden ratkaisun, joka ainakin minusta tuntuu ihan järkevältä: edetään oppilaalle sopivassa omaksumistahdissa, mutta olennaista on, että hän oppii elämänhallinnan kannalta perustaidot, lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen. Ja kun ne eivät tässä nykyisessä systeemissä näy aukottomasti hoituvan, niin jotainhan tässä pitää tehdä, koska se, että oppilas jää peruskoulun varaan ilman toisen asteen tutkintoa, ei ole kovin hyvä ennuste.

Omalla paikkakunnallani olen kiinnittänyt huomiota nimenomaan nuoriin miehiin, jotka eivät mene myöskään varusmiespalvelukseen, joka on oikeastaan viimeinen yhteiskunnan ohjaava toimenpide elämän oikeille raiteille. Armeija voisi kyllä tässä mennä myös vähän itseensä, ajattelen, ihan samalla lailla kuin täällä jo todettiin, että yrittäjä ei pysty kou-

luttamaan, mutta armeija on Suomen paras koulutusorganisaatio. Kyllä siellä voisi olla lyhyempikin varusmiespalvelus, vaikkei siellä mitään muuta opetettaisi kuin kuorma-auton tai kaivinkoneen kuljettamista. Kyllä sodan aikana niitä kuljettajiakin tarvitaan, mutta se tutkinto ja ajokortti takaisivat kyllä työpaikan saman tien, koska kuljettajista jos mistä on tällä hetkellä pulaa, mutta yksittäinen nuori ihminen ei pysty maksamaan edes sitä tutkintoa.

19.33 **Matti Semi vas:** Arvoisa puhemies! Edustaja Myllykoski nosti tärkeitä asioita tuossa esille nimenomaan tämän oppisopimuskoulutuksen osalta.

Minä olen tavannut tämmöisiä nuoria herrasmiehiä, joilla on keskittymisvaikeuksia nimenomaan teoriaopiskeluihin ja tämmöisiin toimenpiteisiin liittyen. Ne saattavat johtua jopa kotioloista, eli he ovat sen verran köyhistä oloista lähtöisin olevia ihmisiä ja kotiolot ovat epävakaat, ja näin se keskittymiskyky siihen teoriaan tuntuu ontuvan.

Olen jopa kamppaillut semmoisten kavereitten kanssa, käynyt ohjaamassa, että koulusta ei heitetä pois heitä, kun teoria on niin vaikeaa, ja on koetettu etsiä reittiä, että löytyisi se tekeminen siellä. He ovat käsitaidoiltaan hirmu nopeita oppijoita, he tekevät kädellä hyviä töitä, ja ennen kaikkea heillä on halu tehdä työtä, eli pitäisi miettiä, mitenkä me saamme vielä kehitettyä tuota oppisopimusjärjestelmää sillä tavalla, että tämmöiset pudokkaat käytäisiin etsimässä sieltä pois ja heille saataisiin kunnon ammatti ja heidät saataisiin tekemään töitä, koska haluja on mutta ammatti puuttuu nimenomaan sen teoriaopiskelun vaikeuden takia ja sitten perheessä olevan rahapulan takia tai jotain muita tämmöisiä syitä. Näitä pitäisi meidän osata etsiä ja saada myös heidätkin tähän yhteiskuntaan, hyvään työn tekemiseen mukaan.

19.34 **Ritva Elomaa ps:** Arvoisa puhemies! Edustaja Lehti nosti mielestäni todella tärkeän asian esille. Täytyy muistaa, että vaikka teknologia menee vauhdilla eteenpäin ja kaikki sähköinen toiminta kiinnostaa nuoria ja koulutuksessa pitää olla kehityksessä mukana, niin koskaan ei saa unohtaa, että joskus voi tulla tarve, että tarvitaan se kynä ja paperi ja täytyy osata kirjoittaa ja osata laskea edes ne tavalliset prosenttilaskut.

Muistan aina, mikä oli ensimmäinen puheenvuoroni tässä kansanedustajataipaleellani 2011. Ensimmäinen puheenvuoroni koski — silloin käsiteltiin numeron seitsemän kirjoittamista, pitäisikö siinä olla väkänen vai eikö pitäisi, ja silloin puheessani sanoin, että kyllä se väkänen pitää jaksaa siihen kirjoittaa, niin se ei mene silloin ainakaan ykkösen kanssa sekaisin.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sivistysvaliokuntaan.